

**Kukɲuä äŋguä we-huŋqä-täŋi,
Makä
iqu äqäkqe
Yätamakqä kukɲuä hiŋuiqänjä iquvi**

Makä iqueqä kukɲuä kiŋganänjä tii ätqi. Tä, Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenqä kukɲuä äŋguä we-huŋqä-tänjä, iquvi. Bukä tqeŋi, ne hiŋuä tiinjä äqunätqänju. Jisasi Iqu yoqä naqä, yänjänäqŋqä-tänjä-qu eä, wäuŋuä äki-äkitaŋi Imäkqä-que. Iqu qokä-apäkä iu ämotquetä, dŋä quvqä iquau huätä ändowatätä, qokä-apäkiuqä quvqe, huätä äwivquatämäumiŋqänŋaŋi, Iqueqä yoqä naqetä, yänjänäqŋqetä, hiŋuä äqunätqänju. Iwä Iqu, Kiuäŋi, yoqä tiinjä änyuätŋqqe. Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqunjqä. Ga iqu tii ätkqe. Iqu Iqueqä häŋjä-pmeqe äwinyätä, ämaqä kuapänänjä iu mbqä imetŋqä äpkqe. (10:45)

Makä iqu, Jisasi Iquenqä tiwiqä kuapänänji, Iqu wäuŋuä imäkmiŋqenqä itäqä-qe, tiwiqe, Jisasi iqu qokä-apäkiu ämotquamiŋqenqe, kuapänänji, miqä imiŋqe. Kiŋganänji Makä iqu tiwiqe, Jonä asŋä-qäyqä iqueqä wäuŋuiŋqätä, Jisasi iqu asŋä ämakqeunqätä, Setänä iqu Ique yamwiqä äwikqeunqätä ikqe. Qänakŋi ne hiŋuä tiinjä, äqunätqänju. Jisasi Iqu, ämaqe haŋjä-iqä huitaŋjä-huitaŋjä metqätanŋuwiŋqe, qeqä äwutätä, quŋi ämotquamiŋqe. Iqu wäuŋuä ipäqäkqänŋaŋi, wäuŋuänqä ämotquamiŋqä iqua, nätmätqä tqueqä, quatiŋqä änyä maŋŋqä emiŋuwä-qe, qeiqi-qeiŋi, qu näqŋqä ämakuwi.

Qänakŋi ämaqe, Jisasi Iquenqä himä-wiuŋqä ipu, Iquenji haŋjä-iqä kuapänänji äwimiŋuwi. Kukɲuä äŋguä

we-hunqä-tänji, Makä iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, angi vaukqenqä ikqe.

Jonä asnjä-qäyqä iquenqä*

¹ Kuknjuä änguä we-hunqä-tänjä tä, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenqä kuknjuä nyuänjiyi. ² Itanğanji Goti Iqueqä kuknjuä hinuä-tqä Asayä iqu, ätätä tuwanuä äqäkqä-panä ekqe. Iqu tii ätkqe.

“Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kuknjuä ämapqä hñque, Si hinuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänyä. ³ Ämaqä hñqu anjä avqñqä näunda manjä yänänäqñqä tii ätätqäüä. ‘Naqä Iqueqä hänaqe, näwinyä imäkpiyä. Itanğa hänaqe, änguä jänä imäuepu, ga Iqu iu pätnqänänyä!’”†

⁴ Iinjä etanji Jonä iqu anjä avqñqä iunda ätimäüä äpme, ämaqä asnjä äqiyätä, qokä-apäkä iunji, kuknjuä tii ätuminqe. “Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, heyaqä suqä quvqe huätä maemäutñqä iinqe, heqä kjuä äkunmäknäpu, hiqä suqä quvqe ävquatämäupu, asnjä mapiyä” ätuminqe. ⁵ Itanğanji ämaqä, qua Jutiyatanjä kuapänänjitä, ä anjä-himqä Jerusälemä pmeqetä, Jonä iqu kuknjuä tqanqenqä äpäpu, qätä äwiminjuwi. Iwä qu quwqä suqä quvqenqä awä tqanguwänğa, Jonä iqu eqä Jotänänji, asnjä äwqäkqe. ⁶ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanğa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqe. Iqueqä ymisani, awikäta wiyä-mäkñuä anjitä ätetä, änminqe. ⁷ Itanğanji iqu kuknjuä awä tii ätuminqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Naqä nyi ämanqutäuä yänänjä Iquvi. Nyi Iqutä asänänjä ma, oee. Ä nyi änguänänjunä ma, qua iqi äpäwitmä, Iqueä yukä ämuasmänqä guä ämäsanänqe, huätä ewamqe, änä maeqä enjä. ⁸ Nyi asñi,

* 1: Matiu 3:1-12; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † 1:3 Malakai 3:1; Asayä 40:3

qanyä eqetänä eqiyätŋqe. Mä Iqu asŋi, Goti Iqueqä Dŋä Äŋguitänä eqiyäniqeqä” ätumiŋqe.

Jonä iqu, Jisasi Iqueni asŋä äwqäkqenqä‡

⁹ Qu iinjä itqätanġuwänġaŋi, Jisasi Iqu anġa-himqä Nasäretqä, qua Galili iuta äpkqe. Iqu äpqanġa, Jonä iqu, Iqueni eqä Jotänäni, asŋä äwqäkqe. ¹⁰ Jisasi Iqu eqä mäunda ti iwunġa äpeyätäqänġaŋi, Iqu qäukuä qŋqanġa hutänġaŋi äqunġqe. Qŋqanġa äutänäqe, Dŋä Äŋguä Iqu, Iquenyŋqä yŋŋä-heeqä enġä-panġa pqanġi äqunġqe. ¹¹ Inġaŋi kukŋuä qäukuä haqä yätutaŋi, “Si Inġä Ymeqä naqä-qakuä Iqukiyqä. Nyi Sinyŋqä aanġa kuapanä äny-inätqänä” tqanġi äwikqe.

Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwiminġenqä§

¹² Inġa qänġaŋi, Dŋä Äŋguä Iqu, Jisasi Iqueni anġa avqŋqä duŋqä ätuma äukqe. ¹³ Jisasi Iqu nämŋi, hiunġi 40 äpmakqe. Iqu hiunġi e pmetanġaŋi, Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunġä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätŋqä yamwiqä äwiminġe. Yŋŋä-tänġa hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iquatänä pmetanġi, erjätqä iqua äpäpu, yätamakqä äwikuwi.

Jisasi Iqu, Galiliunġi wäunġuä ipäqäkqenqä*

¹⁴ Jonä iqu guä ae äpmetanġa, Jisasi Iqu qua Galili ätimäuqe, Goti Iqueä kukŋuä we-hunġä-tänġinġä tii ätukqe. ¹⁵ “Goti Iqu kukŋuä ätätä ekqe, tä qänġa qe ätimäuqiyä. Goti Iqunä miqe, qäqiqi äpqi. Heqä ŋuä äkunmäknäpu suqä quvqenqä ävquatämäupu, kukŋuä äŋguä we-hunġä-tänġä täunġä quuvqä heqäpiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hŋquau tääqä ätuätumakqenqä†

‡ 1:8 Matiu 3:13-17; Lukä 3:21-22 § 1:11 Matiu 4:1-11; Lukä 4:1-13

* 1:13 Matiu 4:12-17; Lukä 4:14-15 † 1:15 Matiu 4:18-22

¹⁶⁻¹⁷ Jisasi Iqu, eqä-huänjä Galili mañä iu ikitä, ämaqä hämapäkä-piqä Saimonä, ä Endru gueqi äwindäukqe. Ingueqi hämapäkä qaetä hämapäkä pitqätanginyä äqunäqe, Iqu ingueqiñi, “Nytä anä äwätanä, ga Nyi qeñi, ämaqä-piqeñqä näqñqä äqesapätmä, itanga ämäqesquamqänä” ätukqe. ¹⁸ I tquanganä, iquaqu, hämapäkä qae iqi esinyä, Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

¹⁹ Itanga Jisasi Iqu hmbu ti äwäqe, Sepri iqueqä hikñä Jemisi, Jonä gueqi, imätquauqä yimba iu äpmanyä, hämapäkä-piqä qae guä ktäpitqätanginyä äwimakqe. ²⁰ Iqu ingueqiñi iqi äwimetä, tääqä tquanga, iquaqu kaniquesä, itanga ämaqä mbqänqä wäuñuä anä imiñuwä iquautä, yimba iu ävämesinyä, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä dñä quvqä-tänjä hñquenñqä[‡]

²¹ Iqua anjä-himqä Kapänamä yäpä ingisa ekuwi. Itanga Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä ingañi, Goti Iqueä kukñui, anjä aquväqñqä iuta näqñqä äwikqe. ²² Iqueä kukñui, qokä-apäki qätä huitañänänjä äwipiñi, kñuä kuapänä ämepu, “Iqu, ämaqä Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqua eñqä-pa matqä danä, yoqä naqä-tänjä-qu ätqiyä” ätñguwi. ²³ Ingañi, ämaqä dñä quvqä-tänjä anjä aquväqñqä yängisa äpmamiñqä hñqu ämävauqe, awqä tii ätkqe. ²⁴ “Jisasi Nasäretqätanjä Iquki, Si squä nemäktñqäwä? Si ne qui nemäktñqä äpñätanä? Nyi Sinyqe näqñqä eñänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänjä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁵ I tquanga, Jisasi Iqu, dñä quvqä iqu kukñuä hui matqä yätñqä, “Qäyä eänä!” ätuätä, “Ämaqä iquesañi, tängisa huätä timäuvä!” ätukqe. ²⁶ I tquanganä, dñä quvqä iqu, ämaqä iqueri vänyqä yänänäqñqä ämiqe, ‘zääqä’ ätäqe, ämaqä iquesañi huätä qe ätimäukqe.

[‡] 1:20 Lukä 4:31-37

²⁷ Iinjä timäuqanqenqä yäunjä ipu, “Tä änäänqäwä? Ämaqä Tqu, squä-tänjä-qutiyä? Iqu yänänäqñqä-tänjä-qu eä, kukñui, änyä-hänjä huitañä hui änatqiyä. Iinä ma, Iqu dnä quvqä-pqä duñi, ‘Huätä timäupiyä!’ tquanqge, qu Ique qätä äwiyqäuä” ätnquwi. ²⁸ Itañi kukñuä Jisasi Iquenyqä, “Ii iqiyä” ätnäkiqanquwitanji, qua Galili iunjä-pqe, maqänänä qätä äwikuwi.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqä[§]

²⁹ Qu anjä aquvqanqä iuta ätimäwanji, Saimonä, Endru gueqiyqä anjunqä jänänä äukuwi. Itanğa Jemisi, Jonä gueqi qutä anä äukiwi. ³⁰ Qu Jisasi Iqueni, “Saimonä iqueqä apäkiyqä känai, tänjä-yaqä, huiwä dnä tnänjä wiyqanji äwinä” ätukuwi. ³¹ Iqu qätä ii äwiyäqe, iinyqä äpeyäqe, hipa a ämawqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Iqu ii iqanğa, tänjä-yaqe qäpu ekqe. Itanğa ii quñi, ymisanjä häkiyä äyäwqikqe.

³² Mäptqä ae äquvqanğanji, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä, nñ ämaqä dnä quvqä huitañä-huitañä tqäuqe, Jisasi Iquenyñqä ätuma ätimäukuwi. ³³ Inğanji ämaqä anjä-himqä iutanji, eeqäpnä anjä ququawä iqi ätimäukuwi. ³⁴ Inğanji, tänjä-yaqä-tänjä iquauñi, Iqu äñguä iwimäkätä, itanğa dnä quvqä iquauñi, huätä ändowatkqe. Dñä quvqä iqua, Iquenyqä näqñqä epiyä dutanji, qu Ique kukñuä hui mätquä danä ipñqenqe, Iqu iquauñi, “Qaimbiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qua Galili iu ikäminqenqä*

³⁵ Zinüä matqä, hea yqänä witanğanji, Jisasi Iqu ävamämä, ämaqä maeqä kiuänänjä imñqä äwäqe, Goti Iquenyqä tääqä ätminqge. ³⁶ Iqu e pmetanğa, Saimonä iqtä, iqueqä käyämaqä iquatänji, Jisasi Iquenyqä qävqä

§ 1:28 Matiu 8:14-17; Lukä 4:38-41 * 1:34 Lukä 4:42-44

ikäkuwi. ³⁷ Qu Ique äwimapiyi, “Ämaqä eeqänäñi, Sinyñqä qävqä ikitqänäu” ätukuwi.

³⁸ Qu ii tquanguwänğanj, Jisasi Iqu, “Nyi wäunüä tä qeñqä äpqä-qae, anjä-himqä huiunqä-pqä inä watunqueqä. Ga ämaqä anjä iunä-pqe, Goti Iqueä kukñuä awä inä tumqänänyä” ätukqe. ³⁹ Injä etangi, Iqu, qua Galili iu ikitä, quwqä anjä aquväññqä iuta, Goti Iqueä kukñui awä ätuätä, dnjä quvqeunji, huätä ändowatmñqe.

Ämaqä wänyimänqä-tänjä iquenynqä†

⁴⁰ Ämaqä wänyimänqä-tänjä hñqu, Jisasi Ique äwimeqe, qonjä äwoktäutä, “Iyää! Jisasi Iquki, yätamakqä nyisñqä kinğangutqe, nyi äñguä nyimäktñqinyä!” ätukqe.

⁴¹ Jisasi Iqu, iquenynqä huäqä kiinjä wunğanji, Iqu ämaqä iqueä huiwiu a ämitä, “Nyi, si yätamakqä kimqä iqe, si äñguä esñqinyä” ätukqe. ⁴² Iqu i tquanganä, ämaqä iqueqä wänyimänqä äsätä, äñguä qe ekqe.

⁴³ Itanğa Jisasi Iqu, ämaqä iqueni maqänä ändowatätä, kukñuä yänänäññqä tii ätukqe. ⁴⁴ “Qätä nyi! Ämaqä-pqä hñquauñi, Nyi tä ikimäkqenqe, awä mätquä panä. Hiqäva-imäkqä iquenynqänä äwätnä, tqä huiwi ique ämotquetnä, ga si äñguä ikimäkqanğä enñqe, Mosisi iqu, ‘Ii imäkpüyä!’ ätätä‡ ekqä-pa, hiqäva qänyä. Injä iqanğnä dutanji, ämaqä eeqänäñi sinyñqe, ‘Iqueqä tänjä-yaqe qäpu eqeqa’ kñuä wiyätñqänänyä.” ⁴⁵ Iqu ii qäyä ätquangi, ämaqä iqu äwäqe, ämaqä eeqänänjä iu iqueqä-kiuä iwimäkkqenqä awä ätuäkämñqe. Iutanji Jisasi Iqu anjä-himqeunji mikiqä, anjä avqñqä imä äpmamñqe. Ii qäyä etangi, ämaqä inği-ñğisa ätimäupu, iqi äwimamñuwi.

† 1:39 Matiu 8:1-4; Lukä 5:12-15   ‡ 1:44 Hiqäva-imäkqä 14:1-32

2

Ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä iquenyqä*

¹ Hiunji hatñä hmbu äpmeqe, Jisasi Iqu Kapänamänqä angumä äukqe. Itanga ämaqe, “Jisasi Iqu anä iqi angi ätimäuqiyä” tqangä äwikuwi. ² Inji ämaqä kuapänäñi, Iquenyqä aquvä äqänäpu, anä iunji näwinyä tä äptembiyi, anä huä, anä ququawä-pqä iqinji kiqä ämaqenä äpmakuwi. Inganji Iqu qunji, Goti Iqueä kukñui awä ätukqe.

³ Itanga, ämaqä hñquaqu-hñquaquinjä hñqua, ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä hñque, Iquenyqä isuänjä äqännga ätimäukuwi. ⁴ Ämaqä kuapänä etangä, Jisasi Iquenyqä änä mäma mäpeyqä ipiyi, anä atääqä, Jisasi Iqu pmetangqä iutanä ätaqäkuwi. Ii ätaqäpiyi, ämaqä iqu isuänjiu yqänä wiqä-qe, Iquenyqä guä äqiyänquatuwi.

⁵ Inganji Jisasi Iqu, quwqä Iquenyqä “täñä-yaqä huätä mamäunqiyä” kñui, yänänäqñqä metangä äqunäqe, Iqu ämaqä iqueni, “Ñqä ämaqä iquki, saqä suqä quvqe, huätä ämakmäuqänä” ätukqe.

⁶ I tqangä, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, qätä äwipu äpmapiyänğanji, kñuä tii indqänminjuwi. ⁷ “Äi! Iqu kukñuä tä, qäyu matqä iqiyä. Iqu Goti Ique äkittqiyeqiyä. Suqä quvqä, huätä mamäutñqe, tqukä? Naqä-hñqunäñi, Goti Iqunänjqä.”

⁸ Jisasi Iqu, quwqä kñuä zä indqänminjuwä imñi, näqñqä maqänä ämeqetani, tii ätukqe. “He kñuä iinjä di, suñqä indqänätqänäuä? ⁹ Ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä ique äñguä iwimäkmqe, ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tqüä iquta? Ä, ‘Pämä äpmetnä, tqä isuänji ämetnä, qanä uvä!’ tqüä iquta? Wäunjuä hanjä mämiqä, qeiqinyänji, äkisque? ¹⁰⁻¹¹ Nyi he näqñqä epñqe, ämetquamqänä. Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täutanjä suqä quvqe

* 2: Matiu 9:1-8; Lukä 5:17-26

huätä mamäuqenqe, yänänäqñqä-tänjä Iquvqä.” Ii ätuäqetanji, ämaqä tänjä-yaqä ñjuä-tänjä iquenji, “Si pämä äpmetnä, tqä isuäñji ämetnä, tqä anjuñqä uvä!” ätukqe.

¹² I tquangqenqä, ämaqä eeqänä hiñuä qunätanguwän-ganji, iqu pämä äpmeqe, iqueqä isuäñji maqänä ämetä, äukqe. Qu hiñuä iinjä äqumbiyi, näwi miiqä yänjä ipu, tii ätukuwi. “Ne nätmatqä tiinjä hui hiñuä mäquñquä itunqeqä” ätäpu, Goti Iqueä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, Lipai ique tääqä ätuätumakqenqä†

¹³ Jisasi Iqu angumä, eqä-huänjä Galili mañjä iu äukqe. Itanga ämaqä kuapänä Iquenqä pqañguwänga, Iqu quñi, Goti Iqueqä kukñuñqä näqñqä äwimiñqe. ¹⁴ Jisasi Iqu qañä äwätäqän-ganji, mbqä motauqä Lipai, Aläpiyasi iqueqä hikñä iqu, mbqä motauqä anju pmetanji äqunäqe, “Lipai iquki, si Nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. I tquanganji, Lipai iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

¹⁵ Itanganji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäñuänqä ämotquamiñqä iquatä, Lipai iqueä anju buayä gan-guwän-ganji, ämaqä mbqä motauqä kuapänänjä hui, ä suqä quvqä imäqä kuapänänjitänji, qutä buayä anä äñguwi. Ämaqä iinjä iqua, Ique qänaki äwivändmiñuwi, qu aañä hävemnäqñqä iquayi. ¹⁶ Parisi iquautanjä, Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, Jisasi Iqu, mbqä motauqä iquatä, ä suqä quvqä imäqä iquatä, buayä anä gan-gi äqumbiyi, qu Iqueqä wäñuänqä ämotquamiñqä iquau, yatñqä tii äwikiwi. “Jisasi Iqu mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäqä iquatänji, buayä anänji, suñqä äñgiyä?” ätukuwi.

¹⁷ Qu yatñqä ii vqan-gä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänjä-yaqä maeqä äñguä iqua, duuta iquañqä

† 2:12 Matiu 9:9-13; Lukä 5:27-32

mäwqä ipnä. Ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquanä, iquauŋqä upnä. Iinjä enqä-parji, Nyi ämaqä suqä quvqä mimäqkä iquanqä tääqä trmqä mapqä iqäqe. Nyi ämaqä suqä quvqä imäqkä iquauŋqä äpqe.”

Ymisaŋä maŋqä pmeqenqä[‡]

¹⁸ Jonä iqueqä wäunjuänqä ämotquamiŋqä iquatä, Parisi iquatä, Goti Iqueä kukruä-suqeu qänaknä ipu, ymisaŋä maŋqä pmetangä, ämaqä hui Jisasi Iquenyqä äppiwi, yatŋqä tii äwikuwi. “Jonä iqueqä wäunjuänqä ämotquamiŋqä iquatä, Parisi iquauqä iquatäni, ymisaŋä maŋqä äpmeŋäüä. Itanga saqä iqua, iinjä miqe, suŋqäwä?”

¹⁹ Kimaŋi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu apäkä metŋqä itä, ämaqenqä tääqä tqanŋi, ätimäupqe, qu ymisaŋä maŋqä pmeqätanä? Iqu anä epiwi, qu ii mimäqkä ipnä. ²⁰ Qänakndarji, ämaqä apäkä ämetqä ique ätuma uwqanŋuwänŋarji, qu ymisaŋä maŋqe, inŋanä pmappuwi.

²¹ Ii suqä tiinjä enqä-parjiwi. Ämaqe, yuä änyä-hänji ämepu, yuä yäuä äpknätangqeu, guä mäktäpiqä ipnä. Ii imäkpqä iunji, asŋä äqäpqa, ga ye itqanŋarji, yuä hänji äväümetä, yäuä duŋi naqänänä pknätŋqä imäkqa wäniqe.

²² Tiinjä-pqä inänji. Wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä häkä yäuä iu maŋguä mequatimäuwä danä ipnä. Qu qätäyqä equatimäupqe, wainqä-eqe maŋguä inŋa äpeyätä, yaqueqä huiwä iinjä opnätä, ga eqetä, huiwitänji, qui imäknyinyiyi. Iinjŋqe, wainqä-eqä änyä-hänji, kiqä yaqueqä huiwä häkä änyä-hänjä iunä equatimepnuwi.”

Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqeu Ämiqä Iquwi[§]

²³ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiŋqä iquatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänŋa, kuä-witqä wäunjuä inŋäwätangqä iu äukuwi. Itanga Iqueqä ämaqä iqua, kuä-witqä hui iwakkuwi. ²⁴ Ii iqanŋuwiŋqä, Parisi

[‡] 2:17 Matiu 9:14-17; Lukä 5:33-39   [§] 2:22 Matiu 12:1-8; Lukä 6:1-5

iqua Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunya! Tqä ämaqä iqua, neyaqä Sämbatqä hiunji hapä pmeqä suqeu qänaki miqe, suñqä iqäüä?” ätukuwi.

²⁵ I tquañguwänga, Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Dewiti iquä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä vqanğa imäkkuwinqe, he a matäuqä itqañuwätanä?”^{*} ²⁶ Tiinğa etanği. Apiata iqu, hiqäva-imäkkqä naqä pmetanğa, Dewiti iqu Goti Iqueä anju äpeyätä, bretqä Goti Iqueä yoqe ätnä witanğqe ämetä, ängqe. Neqä suqä duñi, ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkkqä iquanä äñqe qäyä etanği, iqu änätä, iqueqä ämaqä iquau-pqe inä äwikqe.”

²⁷ Inğanji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iqu, Goti Iqu, ämaqe yätamäkkqä vätnqä imäkkqä iyyi. Ä ämaqe, Sämbatqä ique yätamäkkqä wipñqä mimäkkqä ikqe. ²⁸ Inğa etanği, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Sämbatqeu Ämiqä Iquvi.”

3

*Ämaqä hipa nñuä-tänjä hñquenyqä**

¹ Itanğa Jisasi Iqu anjā aquväqñqeu anğumä äpaqukqe. Anjā iunji, ämaqä hipa hñginji nñuä-tänjä hñqu äpmaminqe.

² Inğanji, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğayqae, ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, “Iqu ämaqä hipa nñuä-tänjä iqueni, äñguä imäkänquti, ä mimäkkqä yänqutiyä” tpu ikuwi. Iqu äñguä wimäkkqanğutqe, “Suqä quvqä imäkkqiyä” ätäpu, kukñuä mitpñuwänğenğqä hiñuä äqumbu äpmaminjuwi.

³⁻⁴ Itanğanji Jisasi Iqu ämaqä hipa nñuä-tänjä iqueni, “Si täqinğqä biyäl!” ätuäqetanji, ämaqe yatñqä tii äwikqe. “Neqä suqä Sämbatqänğanqe, äänä ätnä? Ämaqä hui yätamäkkqä vqänğqä ätnä, ä qui imäkkqänğqä ätnä? Ämaqä

* 2:25 1 Samueli 21:1-6 * 3: Matiu 12:9-14; Lukä 6:6-11

hŋque hänjä iqumuatqänqä ätnä, ä pizqä päsqänqä ät-nänä?" ätukqe. I tquanŋqenqä, iqua kukŋuä hui matqä ikuwi.

⁵ Qu kŋui, quwqä äwiŋqä dunä metanŋä äqunätä yeeqä miqä, äwqä tnänjitä hiŋuitänä hiŋuä äqunäkiqetanŋi, ämaqä iquenŋi, "Tqä hipae, hiyaepä iyä!" ätukqe. Itanŋi ämaqä iqu hipae hiyaepä iqanŋa, iqueqä hipae anŋuä qe imänŋqe. ⁶ I äqumbiyi, Parisi iqua anŋä aquväqŋqä iutanŋi ävämapiyi, Jisasi Ique äpäkpŋqä diŋqä, ämiqä naqä Heroti iquenqä äwinyämiŋqä iquatä, kukŋuä ätipäqäkuwi.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwiŋqä

⁷⁻⁸ Itanŋa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuŋuänqä ämotquamiŋqä iquatä, anŋä iunŋi äväma, eqä-huänŋä Galiliŋqä uwqanŋuwänŋa, ämaqä kuapänä, Ique qänaki äwivändkuwi. Qu qua Galili pmeqä, qua Jutiya pmeqä, anŋä-himqä Jerusälemä pmeqä, qua Itumeä pmeqä, eqä Jotänä yätäqä-hŋgisa pmeqä, anŋä-himqä Tayätä, Saitonätä qäqiqi pmeqe, kuapänänŋi, "Jisasi Iqu, nätmätqä iinŋä hui imäkqiyä" tqanŋä qätä äwipiŋqä, ätimäukuwi.

⁹ Ämaqä kuapänänŋä etanŋuwiŋqä, Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquaunŋi tii atukqe. "Ämaqä kuapänänŋi, Nyi mambutmäuqä da ipŋqänä, he Nyinyqä yimba hŋqunänä näwi maepiyä. Ga qokä-apäkä kuapänä äkippisänŋanŋpqe, iwä Nyi yimbaeu ikuapmämi, kukŋui iuta tm-ninŋqänänä." ¹⁰ Iqu ämaqä täŋä-yaqä kuapänä anŋuä iwimäkqanŋqenqä, ga täŋä-yaqä huizi iquaunŋi, Ique it-maqämbŋqenqä, Iqu-tänŋä iqi änäänä äkippisänmiŋuwi. Iinŋä äqunäqe, Iqu yimbanqä ätukqe. ¹¹ Itanŋa dnŋä quvqä ämaqeu ätqäunuwä iqua, Jisasi Ique hiŋuä äqumbiyänŋanŋi, qu qonŋä äwoktäupu, manŋä tii ätmiŋuwi. "Si Goti Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä!" ¹² Itanŋa Jisasi Iqu dnŋä quvqä

iquaunji, kuknuä yänjänäqñqä tii ätukqe. “He Nyinqe, ‘Iinjä Iqueyqe,’ awä matqä pambiyäl!”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquaunä atäunuä ikqenqä†

¹³ Itanğa Jisasi Iqu qoqonjä yätunqä äyäqe, ämaqä hñquau Iqueqä äwiñqä iutanä, “Eä eänä” tquanga, qu Iqueñqä ekuwi. ¹⁴ Ique i wimeqanğuwänğa, Iqu ämaqä 12 iquaunä atäunuä ikqe. Itanğa Iqu iquaunji, yoqe, “Aposälqäuä” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui tii etanği, ‘ändowatqä iquae’. Iqua Iqutä anä ikipu äpmapu, itanğa Iqu iquaunji, wäunuä hñquaquinqä ändowatätñqä äwiñgqe. Wäunuä hñqu, iqua Goti Iqueä kuknuä äma awä täkiqä iqueyi. ¹⁵ Wäunuä huiziqu, iqua yoqä naqä Iquesa ämepu, dñä quvqeunji huätä mamäuqä iqueyi. ¹⁶ Itanğa tä, ämaqä 12, Iqu itmaqä iquayi. Saimonä iquerji, “Pitäuä” änyuätkqe. ¹⁷ Itanğa Sepri iqueqä hikñä Jemisi, Jonä gueqinji, yoqä “Bonänğesi” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui, ‘käkaqä eñqä-panjä-quaquvi.’ ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa Iqu, Endru ique, Pilipä ique, ä Batromi ique, Matiu ique, ηη Tomasi ique, Aläpiyasi iqueqä hikñä Jemisi ique, Tatiyusi ique, Saimonä Selotqä iquautanjä ique, itanğa Jutasi Iskariotitanjä, Jisasi Iquenyqä täkqä ätukqä ique, iquayi.

Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, äwäwa ikuwiñqä

²⁰ Itanğa Jisasi Iqu anjä hñque äpaquvä pmetanğa, ämaqä kuapänä anğumä aquvä qänğanğuwitanji, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänñqä ämotquamiñqä iquatänji, buayä änä yasämä mañqä da ikuwi. ²¹ Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä, Iqueñqä iinjä tqanğä qätä äwipiyyi, qu, “Iqu qämä-qämä iqiyyä” ätnäpu, itmapñqä äukuwi.

‘Belsäpulä iqu, Jisasi Ique äminyasäuqiyä’ ätukuwiñqä‡

† 3:12 Matiu 10:1-4; Lukä 6:12-16 ‡ 3:21 Matiu 12:22-32; Lukä 11:14-23

²² Itanğa kuknuä-suqenqä näqñqä Jerusälemä iuta äpkuwä iqua, “Peñqä iquauqä naqä Belsäpulä iqu, Jisasi Iqueni äminyasäuqanğı, dñä quvqä huiziquau huätäñi, iuta ändowatätqänä” ätukuwi.

²³ Itanğa Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, kuknuä ktqä tii ätukqe. “Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunqä iqu, iqueqä-kiuä huätä äänä dowatnätñqäwä? ²⁴ Itanğa qua naqänänjä hñquesanjä ämaqe, quwqä-quwä iwäsänäpu mäkä äunğıpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁵ Itanğa hueqä-himqä hñquesanjä iwäsänäpu, quwqä-quwä mäkä äunğıpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁶ Inji Setänä iqu, iqueqä-kiuä mäkä äpäknğqe, ga iqueqä dñä iquapqe, ipipiyqä iwäsänäpu mäkä äunğıpi, iutani iqu yqänä mäpmeqä, qäpu hiänä. ²⁷ Itanğa quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueä anjuñi otasqiyätä, iqueqä nätmätqä mämeqä da yänä. Ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyeqe, inğanı ämaqä iqueä anjuñi otasqiyätä nätmätqä ämenä.

²⁸ Iinjä etanğı, Nyi kuknuä naqä-quäkuänänji, tii etmqe. § Ämaqä suqä quvqä huitanjä-huitanjä imäkäpu, itanğa ämaqeunqä kuknuä quvqä ätämiqqe, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä quvqe huätä muämäunıqe. ²⁹ Itanğa ämaqä hñqu, Dñä Äñguä Iquenyqä qui kuknuä ätätä, Ique äkittiyemitätqe, Goti Iqu suqä quvqä inji, äwqä hanuä mimäkñqä itä, huätä mämuämäuqä yäniqe. Suqä quvqä inji, hea ique-ique yqänä i witäniqeqä” ätukqe.

³⁰ Jisasi Iqu i ätkqe, iqua Iquenyqe, “Dñä quvqä-tänjä-queqä” tätqätanğuwıñqä, ii ätukqe.

Jisasi Iqueqä känainyqätä, känğüäkaunğqätä*

§ 3:28 Matiu 12:31-32; Lukä 12:10   * 3:30 Matiu 12:46-50; Lukä 8:19-21

³¹ Inŋaŋi Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäukuwi. Qu yäpaqä mäŋgisa ätqäpiyänŋa, ämaqä hŋque, Jisasi Iqueni, ätämäkäqäka pätnqä ändowatkuwi. ³² Itanŋa ämaqä kuapänäni, Jisasi Ique inŋi-inŋgisa äwqäqämapiyä iqua, Ique ätukuwi. “Tqä tnatä, tunŋuäkatä, Sinyŋqä yäpaqä mäŋgisa äpmeŋäuä.”

³³ I tquanŋuwänŋa, Jisasi Iqu, “Inŋqä nipaisä, ä guäkatäni, tqukuawä?” ätuätä yatŋqä ikqe. ³⁴ Itanŋaŋi Iqu ämaqä qäqiqi pmetanŋuwä iu äqunä, “He hinguä qumbiyä! Inŋqä nipaisä, guäkatäni, täsä äpmeŋäuä” ätukqe. ³⁵ “Ämaqä Goti Iqueä äwiŋqä dunä imäkätqänjuwä iqua, ii Inŋqä guäka, ä napqa, itanŋa nipaqaqä.”

4

*Kukŋuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

¹ Anŋumŋi, Jisasi Iqu eqä-huänjä Galili maŋä iqisa, qokä-apäkä iu näqŋqä vätnqä ipäqäkqe. Ämaqä aanjä kuapänä Iquenyqä äpäpu, eqä-huänjä maŋä iqi tqäutaŋguwitaŋi, Iqu yimba eqä-huänjä näni pmetanŋqä hŋque ikuapmäuqe, ique äpmeqänŋa kukŋuä ätumiŋqe. ² Inŋaŋi Jisasi Iqu kukŋuä ktqä kuapänä ätätä, näqŋqä ämotquamiŋqe. Iqu, quŋi tii ätumiŋqe.

³ “Nyi qätä nyipu! Hea hŋque ämaqä hŋqu, kuä-witqä uwqä tnämäwäwätŋqä wäniqe. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanŋaŋi, hui hänaqä iqi päkmbqe, yŋŋä äppiyyi, ämambuwi. ⁵ Itanŋa hui qua kuapänä hma etaŋgi, hikä-tänjä qäsä witaŋqä iu päkmbqe, qua anŋui äwa itanŋuti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukaupnuwi. ⁶ Inŋi mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänjä tqanŋa, kuä kiqä tapini wänŋäpu etaŋgi,

* 4: Matiu 13:1-23; Lukä 8:4-15

yäuä hämänä piniqe. ⁷ Itanğa kuä-witqä hui, guä yänjä-tänjä awä imä päkmbnuwi. Ga guä quvqä iqua, qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeunji, qua aowi änguä mäwqanguti, häukuä änguä maukñqä danä ipnuwi. ⁸ Itanğa kuä-witqä qua änguänänjä iqi päkmbqe, bakä äukapu, änguänä epeyäpu, kuapänä, hui 30, hui 60, itanğa hui 100 hukmbnuwi.”

⁹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä qätä-tänjuenä etangutqe, kukñuä iinqe kñuä änguänä indqämbiyä.”

¹⁰ Itanğa ämaqä kuapänänji ae äwqanguwänğa, Iqueqä wäuruänqä ämotquamiñqä, 12 iquatä, ä huizi iqi yqänä äpmamiñuwä iquatänji, Jisasi Ique, “Kukñuä ktqeqä, iinjä-iinjänqä ätqeä ätätnä, awä natiyä” ätukuwi. ¹¹ Iqu iquauñji tii ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqä kukñuä quati zä ekqe, he näqñqä mapñqe, Iqu ae qe ämetqueqi. Itanğa ämaqä yäpaqänğisa äpmerñuwi, qu kukñuä ktqä dinä äwiyätqänjä.

¹² Ii tiinjñqeyi. *‘Qu hiñuä äqunäpu, qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä. Qu näqñqä meqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, angumä quvepqangpi, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuquäninjä.’*†

¹³ He kukñuä ktqä iinqe, änyä maqñqä äyitanä? Ga kukñuä ktqä huizi iquauñqe, näqñqä äänä hepñqäwä?” ätukqe.

¹⁴ “Ämaqä kuä-witqä uwqä tnämäwäwqä iqu, Goti Iqueqä kukñui, ämaqeüqä qeqä-quuvqä imä vowä enqä-pa ikeqä iiyi. ¹⁵ Itanğa, kuä-witqä, hänaqä iqi äpäknätqä ii, ämaqä Goti Iqueqä kukñui qätä wiyqanguwänğa, Setänä iqu, kukñuä Goti Iqu iquauqä qeqä-quuvqä imä vowä iketqe, ga huätä maqänä mamäunä. ¹⁶⁻¹⁷ Itanğanji, kuä-witqä, qua hikä-tänjä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñui

† 4:12 Asayä 6:9-10; Jonä 12:40; Wäuruñqä 28:26-27

qätä äwiyäpu, asä qänğanä äwqä yeeqätä ämapiyi, hukä-tapiñä yänänäqñqä mamäsäuqä ipu, äpakä mäpmeqä da ipnä. Ämaqä Goti Iqueqä kukñuinqä mäwiñqä iqä iqua, quvqä iwitquepu, hañä-iqä vqanğuwänğani, qu maqänä ävquatämäupnä. ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa kuä-witqä, guä yänä-tänä awä imä äpäknätqä ii, ämaqä kukñuä qätä äwiyäpiyä-qe, mbqä, nätmatqä qua täutañä äwiñqä iinğänä kñuä kuapänä indqämbnuwi. Ga nätmatqä huitañä-hiutañänğqä äwiñqä ii, Goti Iqueqä kukñui huäqä äkeutätä, häukuä mäwiqä yänä. ²⁰ Itanğa kuä-witqä, qua anğuanänğä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaknä ipu, häukuä qäpñqä iquayi. Itanğa häukui, hui 30 huknänä, ä hui 60 huknänä, itanğa hui 100 huknänğiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsäuqenğä#

²¹ Jisasi Iqu kukñuä tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqe hiqite äma äpäpu, häkä yäpä imñä-qe, ä hevqä imñä-qe matqäteqä ipnä. Qu hiqi-tä-tqäuqä iqi tqätepñqäuä. ²² Inji nätmatqä hiawiqä imä zä äwämitätqe, ga we-huñqä iqi äti winiqe. Iwä nätmatqä eeqänänğä zä äwämitätqe, ätnänğä iqi winiqe. ²³ I etanği, ämaqä qätä-tänğuenä etanğutqe, kukñuä iinğe kñuä anğuanä indqämbiyä” ätukqe.

²⁴ Iqu kukñuä tii-pqä inä ätukqe. “Kukñuä qätä äwiyänğuwä iuñi, kñuä yasämä iwäsäupiyä. He kukñuä ii iwäsäuquwi, itanğa Goti Iqu he-pqä inä ewäsäutä, näqñqä hui haqeqi inänğeqä. ²⁵ Inğä etanği, ämaqä näqñqä hui ae ämeñuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänğqä qu ämeñuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamänğiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, piikä äukaqenğä

4:20 Lukä 8:16-18

²⁶ Itanġarġi Jisasi Iqu kuknjuä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunġi, ii ämaqä hñqu, iqueqä wäunjuä iu piikä ätnämäuqä-parjä iinjqä. ²⁷ Itanġa ämaqä iqu hiunġingatä, heatqänġatä hiqaqä äwitä, ävautä iqueqä wäunjuä hui imäkäkiquänä. Itanġa piiki bakä äukatä, naqä äänä-äänä equtiyä-qe, änyä maqñqä eänä. ²⁸ Qua iqu kiqä-kiuä piiki naqä imänätñqä imäkqanġi, bakä-ganä ätimäuqe, huizi kiqä nanqenqä hutqä ätäqe, itanġa häukuä winä. ²⁹ Ga häukui, ae yäuä etanġarġi, ique ätävqänqä qäyu äyä timäuqanġarġi, ämaqä iqu, iqueqä hionaqä äkkapinġetä täväniqe.”

Kuknjuä ktqä, zä-guawä häukuiñqä[§]

³⁰ Itanġa Iqu anġumä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqce, ne äänä ätätanä, kuknjuä ktqä äki tatuñquäwä? ³¹ Ii zä-guawä* piikä enqä-parjä iinġi. Iwä piikä iinġi, huizi iqua enqä-parjä naqä ma. Isua aanġa naqämatqä-sua, ga vowä mäuquänä. ³² Piikä iinġä isua vowä ämäütqe, iwä naqä eätäqänġarġi, huizi iquauñi ämäwqätäunä. Itanġa kiqä äpae nämä-tämä iqtäütanġa, ga yññi iu yuuwä äyäsäsqäpnä.”

Jisasi Iqu, kuknjuä ktqenä ätumiñqenqä

³³ Jisasi Iqu kuknjuä ktqä asä iinġi, qokä-apäki qätä äwiyäpu, quwqä kñjuä duñi qäyu mapñqä diñqe, kuapanä ätumiñqe. ³⁴ Iqu quñi, kuknjuä ätinyänġa hñqu mätkuä, ktqenä ätumiñqe. Inġaqe Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iquatänä äpmapiyanġarġi, quatä eeqänäñiñqe, “iinjqä-iinjqä” ätumiñqe.

Yunuitä, eqetäñi, Jisasi Ique qätä äwikiyiñqä[†]

[§] 4:29 Matiu 13:31-32; Lukä 13:18-21 * 4:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huiziñqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. [†] 4:34 Matiu 8:23-27; Lukä 8:22-25

³⁵ Hiunji qäque, mäptqä ae äquvqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä wänuänqä ämotquamiñqä iquauñi, “Ne eqä-huänä yätäqä nänğisañqä äwanä” ätukqe. ³⁶ I tquanğa, iqua ämaqä kuapänänjä iuñi äväma, yimba Jisasi Iqu ae äpmetanğqeu ikuapmäupu, äukuwi. (Inğanı yimba huizi iqua-pqe anä äukuwi.) ³⁷ Inğanı yuñuä-isisqä naqänänjä äqunätä, eqe yimbaeu ämevqunäqe, yimba yäpä yänğisa äpeyätä, manğuä nymätä ikqe. ³⁸ Jisasi Iqu yimba tuwä mänğisa nyuänjä ekuñqetä nyuänjä ekunä hiqaqä äwämiñqe. Iqueqä ämaqä iqua itukuwatpiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, Ne qui imäknatuñquä ituñquä tä, Si hiñuinä naqändñqätanä?” ätukuwi.

³⁹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ävauqe, “Yuñuä iquki, yänänäñqä mäqunquä panä. Eqä iquki, ämeñä miqä panä” ätukqe. I tquanğa, yuñui äqänäutä, eqe ämeñä-miqä ätuukqe.

⁴⁰ Itanğa Iqu, ämaqä iquauñi, “He zä suñqä iqäuä? He quuvqä maeqiyqä itqänjuwätanä?” ätukqe.

⁴¹ Iqu ii imäkqanğqenqä, qu zä kiñjä ipu, quwqä-quwä tii ätñguwi. “Yuñuitä, ä eqetäñi, qätä äwiyäsinyä, qänaknä iqiyä tä, ämaqä tqu, tqukä?”

5

*Ämaqä dñä quvqä-tqäuqä iquerqä**

¹⁻² Itanğanı qu eqä-huänjä manjä Galili yätäqänğisa, Gerasa pmeqä iquauqä qua inğisa ätimäupiysi, Jisasi Iqu yimba iuta ti timäuqanğanı, ämaqä dñä quvqä-tqäuqä hñqu, hikä himanjä, ämaqä pizqä wiqä iuta, Jisasi Ique äwimakqe.

³ Ämaqä iqu, ämaqä pizqä pñqä witanğqä imä pmetanğanı, ämaqä-pqä hñqu, iquerñi guä änä

* 5: Matiu 8:28-34; Lukä 8:26-39

makiqiyäueqä iminqe. Senqä-guä ii äkiqiyäuepqä-qe, hmayi. ⁴ Itanga ämaqä iqueni yukä hipa iuñi, senqä-guetä, kiyäuqanquwä-qe, äqiyändakminqe. Iqueqä yänänäqñqä di, aañä hävemnäqñqä etanqi, ämaqä-pqä hñqu iqueni a makiqätqä iminqe. ⁵ Itanga heatqänqatä, hiunjingatäñi, ämaqä pizqä wiquu äpme, ä hipkä-qoqonju ikitä, zääqä ätäkitä, itanga hikä ämetä, iqueqä huiwiu häuä äktänminqe.

⁶ Itanga iqu, Jisasi Iqueni kiñä nämda hiñuä äqunäqe, Iquenyqä tnäñä äpäqetani, qonjä äwoktäukqe. ⁷⁻⁸ Ga Jisasi Iqu, “Dñä quvqä iquki, ämaqä iquesani, tängisa huätä timäuvä” tquanqa, dñä quvqä iqu zääqä ätätä, mañä yänänäqñqä tii ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, nyi äänä nyisänqäwä? Nyi Goti Iqueä hiñuä iqisani, ‘Si qui minyimäqä isñqä’ yatñqä äkiyqänä,” ätukqe.

⁹ Itani Jisasi Iqu, “Tqä yoqe, äänä äqonänjinyä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Ga iqu kimani, “ñqä yoqe, Hatñuneyi. Ne aañä kuapänäjune etanqquenyqä ätqänä” ätukqe.

¹⁰ Itanganñi iqu, Jisasi Ique, dñä quvqä iquañi, qua iquesa huätä mändowatqä yätñqä, yatñqä yänänäqñqä ävqa äukqe.

¹¹ Itanganñi hipkä-qoqonjä iuñi, yaqueqä aañä kuapänänjä hui ymisänä änminjuwi. ¹² Inñ dñä quvqä iqua, “Iyää! Ne yaqueqä nänjuau tquatunquänä nandowatiyä!” ätukuwi.

¹³ I tquanquwänqa, Jisasi Iqu quñi, “Yqänä!” ätukqe. Itanga dñä quvqä iqua, ämaqä iquesa ätimäwanñi, yaqueqä iquau ätqäukuwi. Yaqueqä eeqänänjä 2,000 iqua, qañä tnänänä iwaqetani, eqä-huänjä bu äpäwipu, eeqäpnä eqä änyuäpätkäqe.

¹⁴ Inġaŋi ämaqä yaqueqä miqä iqua, zä äupiyyi, anjä-himqä iutä, qua qäqi witangqä isuautä awä ätuäkakuwi. I tquanġuwänga, qokä-apäki qätä äwipiyyi, qu, “Ämaqä Iqu äänä iqanġi natqäpiyä” tpu, hiġuänqä ätimäukuwi.

¹⁵ Qu Jisasi Ique äwimapiyyi, dnjä quvqä kuapätänjä eminqä iqu, ämaqä äŋguä-qu, dnjä quvqä maeqä eä, qäkämä äŋguä imäkänä pmetanġi äqumbiyyi, zä ikuwi. ¹⁶ Itanġa ämaqä, Jisasi Iqu iinjä imäkqanġi hiġuä äqunġuwä iqua, huiziuŋi awä ätukuwi. Ämaqä, dnjä quvqä ävämakuwä iquenyqätä, ä yaqueqä iquauŋqätänji, “Iinjä-iinjä imäkqanġi äqunänqueqä” ätukuwi. ¹⁷ Iinjä tquanġä äwipiyyi, qu Jisasi Iquenji, “Iyää! Neqä anjä täqisaŋi huätä uvä” ätukuwi.

¹⁸ I tquanġuwänga, Jisasi Iqu yimba yätu ti peyqanġaŋi, ämaqä dnjä quvqä ävämakuwä iqu, Jisasi Iquenji, “Iyää! Nyi sitä anä wenqeäqä” ätukqe.

¹⁹ I tquanġaŋi, Jisasi Iqu, iqu anä uwqenqe mäwiŋanġi, tii ätukqe. “Tqä anämqä anġumä äwätinä, Naqä Iqu siŋqä qeqä wimänġanġi, äŋguä ikimäkqenqe, sämaqueu awä tuvä!” ätukqe.

²⁰ Iinjä etanġi, iqu qua Dekapolisi pmetanġuwä iuŋi, “Jisasi Iqu, nyi äŋguä sä nyimäkqiyä” ätuätä, awä ätākākqe. Iqu iinjä tqanġi äwipiyyi, “Häwe! Si tä änäänqä tnyä?” ätukuwi.

Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, äŋguä iwimäkqenqä†

²¹ Inġaŋi Jisasi Iqu, eqä-huänjä yätäqä nänġisaŋqä anġumä yimba äukqe. Iqini, Iqu eqä maŋä iqi pmetanġa, ämaqä aanjä kuapänä, Ique inġi-inġisa äwimakuwi. ²²⁻²³ Inġaŋi Jisasi, ämaqä iqi pmeqä iquauqä anjä aquvänqnequ miqä iquautanjä hŋqu ätimäuqe, Jisasi Ique hiġuä äqunäqe, Iqueä yukä iqi qonjä äwoktäutä, “Iyää!

† 5:20 Matiu 9:18-26; Lukä 8:40-56

Nyaqä ymeqä ii, yaqä quvqä, nawinyä äpâkonätŋqä äwinä. Si äpätnä, tqä hipaitä ymeqä ii a uwqätqanŋti, iwä ymeqä ii, äŋguä häñä pmetŋqänänyä” ätukqe.

²⁴ I tquanŋa, Jisasi Iqu, Jarusi iqutä itmaŋga äukiyi. I uwqanŋiyänŋa, ämaqä aarŋä kuapänäñi, Jisasi Ique anä äpuputmäwa äukuwi.

²⁵ Apäkä, qanŋuä-yaqä qäpu maeqä, yqänä iminŋqä, quväkuä 12 ämäwqätäukqä-pqä hui, ämaqä kuapänä äuminŋuwä awä imä äuminŋqe. ²⁶ Apäkä iinŋi, duuta kuapänäñä iquauä hipaeutarŋi tmi-tmiqä-tqä naqä ämetä, iiyqä mbqä eeqänäñi hinŋi äwiminŋqe. Iwä, qäpu heqänänä di, yändi-yändi imänŋa äpeminŋqe. ²⁷⁻²⁸ Ii, Jisasi Iquenŋqä qätä äwiyäqe, kŋuä tii äwikqe. “Nyi Jisasi Iqueä ämuasmänŋqeu itmaqänmŋqe, ye änyiyätä äŋguä nyimänŋqiyä.” Kŋuä iinŋä indqänäqe, ii ämaqä huizi ditä Iqueä tuwiu qänaki äwivändä, Iqueä ämuasmänŋqeu itmaqänŋqe. ²⁹ Inŋa qänŋanä, ye vqanŋa, ii näqŋqä tiinŋä ekqe. “Nyi äŋguä ae nyimänŋqiyä.”

³⁰ Ii iqanŋa, Jisasi Iqu, Iqueqä yänänäqŋqä hui ävämeqanŋqenŋqä näqŋqä ämeqe, ämaqä anä äuminŋuwä iu hiqumuanŋä äwiyä, yatŋqä ävätä, tii ätukqe. “Nyaqä ämuasmänŋqä täuñi, tqu indmaqänŋqiyä?”

³¹ Yatŋqä i vqanŋa, Iqueqä wäunŋuänŋqä ämotquaminŋqä iqua, “Si hinŋuä mäqunŋuä danä inŋinyä? Ämaqä kuapänä si inŋi-inŋisa äkivändänŋuwi, ‘Tqu indmaqiyqiyä-qe,’ sunŋä tnyä?” ätukuwi.

³² Iinŋä qäyä ätquanŋuwä-qe, Jisasi Iqu, “Tqutiyä” tä, hinŋuä qävqä ikqe. ³³ Inŋanŋi apäkä ii, nätmatqä iinŋi wimeqanŋqenŋqä näqŋqä ae eäqe, zä itä, yänŋuä-yänŋuäqä äpäyäqe, Jisasi Iqueä hinŋuä iqi qorŋä äwoktäütä, nätmatqä äwimakqenŋqä awä eeqäpnä ätukqe.

³⁴ I tquanga, Jisasi Iqu, “Ŋqä ymeqä iiki, tqä quuvqä eqiyqe, änguä ae qe ikimäkqiyä. Itanga äwqä hanuä inqä äwätinä, tänjä-yaqä maeqä pmettñiqä” atukqe.

³⁵ Jisasi Iqu apäkä iini, kukñuä yqänä tuätqätanga, ämaqä hñqua Jarusi iqueqä anä iuta äwimapiyi, tii atukuwi. “Tqä meqi ae äpäkongqeqä. Näñqä-vqä Iqueni, hanä-iqä hui inä mäwqä panä.”

³⁶ Jisasi Iqu, qu ii tquanguwiñqä qätä mäwiyqä itä, iqueni, “Si iinqä äwäwa miqä, quuvqenä heqiyä!” ätukqe.

³⁷ Ingañi Jisasi Iqu, ämaqä eeqänäñi iqi ätäqumu-atätä, Iqutä anäñi, Pitä ique, Jemisi, Jonä gueqi, iquatänä äukuwi. ³⁸ Iqua ämiqä iqueä anä iu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, qokä-apäki näñi-täqi äqutäukipu, kñuä kiinä qiyätqätangä äqunqce. ³⁹ Iqu ii äqunäqe, anä yäpä yängisa äpeyätä, tii ätukqe. “He häñqä kuapä äkitmäkäpu, kñuä tä sunqä äqiyätqänäuä? Ymeqä täsi, hämä mapäkonqä iqi. Ii hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁴⁰ I tquangqenqä, qu Iqueni tä äwisukuwi. Ingañi Iqu quñi, yäpaqä mäñgisa huätä ändowatäqe, ymeqä iyyqä kanä-känäu, itanga Iqutä anä äukuwä iquau itumetä, hiñqä ymeqä ii witañgqeuñqä äpekuwi. ⁴¹ Iqua äpepiyi, Jisasi Iqu ymeqä ipiyqä hipae a ämaqätäqe, iipiñi, quwqä anä-kukñuitäñi, “Talita kumä” atukqe. Kukñuä iqu, tiinji. “Ymeqä iiki, ‘Pämä vayä!’ äktqä.”

⁴² I tquanga, ymeqä ii, asä qänğanä pämä ävauqe, qanä ikäkqe. Ingañi iyyqä quväukui 12 etanğanji. Iqu iinä iqangqenqä, qu miqä yänä ipu, yäñuä naqänänñä ikuwi. ⁴³ Ga Iqu quñi, “Tänqe, ämaqeunji awä mätkuä pambiyä” ätuäqetañi, “Qe ymeqä täpiñi, ymisanjä hui nätnqä winyqä,” ätukqe.

6

Nasäretqätanä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä*

¹ Jisasi Iqu anä iqini äväma, anä-himqä Iqueqeunqä anjumä äukqe. Ii äwqanğa, Iqueqä wäunjuñqä ämotquamiñqä iqua äwivändkuwi. ² Sämbatqä, hiunji hapä pmeqänğanı, Iqu anä aquväqñqä iunqä äwäqe, Goti Iqueqä kukñuinqä näqñqä vätnqä ätipäqäkqe. Ämaqä kuapänäni, qu Iquenı qätä äwipiı, “Äänä ätqutiyä” tpu ikuwi. Iinjä ipiı, “Ämaqä tqı, kukñuä tä ängisa ämeqäqäwä? Näqñqä Iqu ämenqä ätqäqä tä, äkitanıwä? Itanğa ämaqä mimäkqänäni imäkätñqe, änäänäwä?” ätnğuwi. ³ Itanğa, “Ne näqñqe, Iqu, anä Imäkqä Ique. Ä Mäliyaqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jemisi, Josepä, Jütä, Saimonä, iquauqä Kätequvi. Gä qunapqa täqi nesä anä äpmeñunä” ätnğuwi. Ii ätäpu, Iquenqä äwqä quvqä ätimäukñğuwi.

⁴ Inğanı Jisasi Iqu qunı, ätukqe. “Hiñuä-tqä iqua anä-himqä eeqänänä iunı, yoqä-tänjuae. Etanğqä-qe, hñqunä-hñqunäni, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä käyämaqä iutä, iqueqä anju anä äpmeñuwä iutäni, iqu yoqä maiqä-queqä.” ⁵ Itanı Iqu, nätmatqä ämaqä mimäkqänäni hui, iqi mimäkqä danä ikqe. Mä Iqu ämaqä täñä-yaqä-tänjä huiunä a uwqätätä, äñguä imämbñqä inä imäkkqe. ⁶ Inı Iqu, iqua qätä äwiyäpu quuvqä maeqiyqanğuwıñqä, yäunjuä itä, kñuä kuapänä indqänğqe.

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquau ändowatkqenqä†

Inğanı Jisasi Iqu ämaqä anä-himqä pmetanğuwä-pa äkoquväkitä, näqñqä äwimiñqe.

⁷ Iqu Iqueqä 12 iquauñı, aquvä ämaqiyyəqe, inği-inği hñquaqu-hñquaqu ändowatätñqä ipäqäkqe. Iwä Iqu

* 6: Matiu 13:53-58; Lukä 4:16-30 † 6:6 Matiu 10:5-15; Lukä 9:1-6

iquauni, dnä quvqä qokä-apäkiu ätqäunjuwi, huätä ändowatpñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁸ Iqu tii ätukqe. “He äwäpiyängani, yäqkä qañä huisänqenä a maqätqäpñqä. Ä nätmätqä qañä qäsä äma uwqä hñjua, mämeqä iqäpñqä. Tiiñä isua, bretqä, yquayä qa-mñqä, ññ mbqeu. Iñqe, ‘añä oeyqä’ ätqä. ⁹ Itanğa yukä-su dinä ämuasmäupu, gque hñquaqu mipñqä danä iqäpñqä.”

¹⁰ Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He añä himqä hñque ätimäupiyängani, hiqaqe, añä du-täu mäwäyäkikä, añä-himqä iunñ ävämepiyängañqe, añä hiqaqä äwipiyä iquenyä wiqäpñqä. ¹¹ Itanğa añä-himqä hñqueni, qu yeeqä miqä danä ipu, qätä maeyqä iqangpqe, he iqi ävämepiyängani, qua yukä iu emäkänqe, ptäquväteqämä imbnuwänqe. Suqä iinñi, qu quwqä suqä quvqenqä näqñqä mapñqänänäyä” ätukqe.

¹² Itanñi iqua äupiwi, qokä-apäkiuni, quwqä kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe huätä vquatämäupñqä, awä ätuäkämiñuwi. ¹³ Iqua ii ätäkipiyängani, dnä quvqä kuapänäni huätä ändowatäpu, itanğa ämaqä täñä-yaqä-tänñä etanguwä iunñi, olipqä eqä aowätänñi äwiquatäpu, äñguä iwimäkmiñuwi.

Jonä iqu äpäkongqenqä†

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqueä yoqe im-imä täkiqangä, ämaqeu miqä naqä, Heroti iqu qätä äwikqe. Ämaqä hui, “Jonä asñä-qäyqä iqu, pizqeuta anñi hññä ävautä, yänänäqñqä-tänñä eä, ämaqä mimäkqänänñä di täwäsi imäkqiyä” tqanguwänğa, hui, “Laisa iqueqä” tqanguwänğa, itanğa hui, “Ii, Goti Iqueqä kukñui hññuä-tqä qänqatqä iqua enqä-panñä iqueyqä” ätmiñuwi.

¹⁶ Heroti iqu qätä ii äwiyäqängani, tii ätkqe. “Jonä, nyi nyuänñä ätäwikqä iqu, täñğa anñi hññä ävautänqä.”

† 6:13 Matiu 14:1-12; Lukä 3:19-20; 9:7-9

¹⁷ Tiiñä etanji. Heroti iqu, iqueqä-kiuä ämaqä hui dawatqanji, ga qu Jonä ique itmepu, guä äkiiqiyäupu, guä pmeqä anju äpmuatekuwi. Iqu ii ikqe, kätä, Pilipä iqueqä apäkä Herotiyasi iiji, iqu ämotautä, ämetäqenqä imäkkqe. ¹⁸ Jonä iqu Heroti iqueñi, “Si tqä ttequeqä apäki ämotautnä ämenji, änguä miqä danä inyä” ätumiñqe.

¹⁹ Ii tuätqätanqgetañi, Herotiyasi, Jonä Iquenyqä wiuñganji, “Iqueñi äpäkmä” kñuä vqanqä-qe, Heroti iquesa eqänmiñqe. ²⁰ Heroti iqu, Jonä iqueñqe, iqu ämaqä jänänänjä-qu, Goti Iqueqä yäpä iqi pmetanqenqä zä itä, änguänä ämimiñqe. Iwä iqu Jonä iqueqä kukñui qätä äwiyätäqanqanji, kñuä mäwiyqä imiñqe. Ii qäyä itä, Jonä iqueqä kukñui qätä-wiyqanqe, yqänä äwinyimiñqe.

²¹ Qänakñi Herotiyasi, iiyqä äwinyätanqä di imäkätñqä hiunji iqu ätimäukqe. Hiunji Heroti iqu, iqueqä känai ämikqenqä kñuä ämetä, ymisanjä naqänänjä hñqu imäkkqe. Iqu ii imäkkqe, ii ämaqä naqä, iqueqä gapmanqä wäunjuu yätamäqä wimiñuwä iquaunqätä, ä mäkä-iqä iquauqä ämiqä kinganänjä iquaunqätä, hñ ämiqä qua naqä Galili iutanjä iquatä anä bnqeyi. ²² Inqanji Herotiyasiyqä meqi, yängisa äpäyäqe, Heroti iquesä, iqtä anä pmetanqewä iquautä, himnuñuä äwukoquvätä, yeeqä äwikqe. Inqanji ämiqä naqä iqu, hitqä iinyñqä yeeqä itä, “Si nätmätqä hñjua matñqä, nyi yatñqä änyiyqanqtqe, ga äktapmqänä” ätukqe.

²³ Heroti iqu kukñuä guä yänänäqñqä tii ämäsäukqe. “Hitqä iiki, naqä-qakuä äktqä. Nätmätqä tqä äkinyänqenqä yatñqä änyini, ga nyi äktapmqänä. Itanqa qua nyi ämitñqe, hñquaqu ämisqiyätmä, hñgini si ktapmqä dqanqtqe, nyi kikiyanqu miqä ymqänä” ätukqe.

²⁴ Iqu iinjä tquanqa, hitqi äwäqe, känäu yatñqä äwikqe. “Nyi iqueñi yatñqe, nätmätqä äkiñqä wimqäwä?”

Ii i tquannga, känae, “Jonä asnjä-qäyqä iqueqä nyuäñi ktapätñqä tuvä” ätukqe.

²⁵ Käna i tquannga, hitqi anğumä ämiqä naqä iquenqä tnänjä äwäqe, “Nyi Jonä asnjä-qäyqä iqueqä nyuäñi, tñnganä hevqä iqutäwa daptñqe” ätukqe.

²⁶ Qätä ii äwiyäqe, iqu äwqä hanjä naqänänjä ämakqe. Inğanji, iqu hitqini, iqueqä kukñuä guä yänänäqñqä ämäsäukqenqä kñuä ämetä, ga iqutä ymisanjä anä änmijnuwä iquauqä hiñuä iqisa womba meqänqe mäwiñqä itä, iyyqä äwiñqeunji hñgisana vqenqe mäwiñqä ikqe. ²⁷⁻²⁸ Itanğa iqu mäkä-iqä hñque, Jonä iqueqä nyuäñi äma pätñqä maqänä ändowatkqe. Itanji iqu guä pmuateqä anjä dunqä äwäqe, Jonä iqueä nyuäñi ätävätä, hevqeu äma äpätä, hitqä ii äwikqe. Ga hitqä ii äma äwätä, känäu äwikqe.

²⁹ Itanğanji Jonä iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iqua, hanjä-iqä ii timäuqanğqenqä qätä äwipiyyi, iqua ätimäupu, iqueä huiwi ämapiyi, hikä hovqeu pñqä ekuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iu buayä äwikqenqä[§]

³⁰ Itanğa ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, anğumä Jisasi Iqutä aquvä äqämbiyi, qu Iqenji, wäunjuä imäkkuwijnqätä, kukñuä qokä-apäkiu ätukuwijnqätä, tiwiqä eeqänä äwikiwi.

³¹ Inğanji ämaqä kuapänänji, iquauñqä äpäpu, äwäpu iqanğä, iqua ymisanjä änä mañqä ipu, hapä anğua mäpmeqä ipiyä iutanji, Jisasi Iqu, “Hapä wänqä hmbu pmetunquä, neqä-neuänä hñqäqinyqä watunqueqä” ätukqe.

³² I etanji, quwqä-quwänä yimba ikuapmäupu, anjä avqñqä imñqä upñqä ävämakewi. ³³ Iqua iinğä iqanğuwijnqe, ämaqä anjä-himqä eeqänänjä iutanjä

[§] 6:29 Matiu 14:13-21; Lukä 9:10-17; Jonä 6:1-15

kuapänäni, hiñuä äqunäpu, “Tä iqua äyä mändanä-qe” näqñqä ämapiyi, qañä maqä-maqä äwäpu, qu-ganä ätimäukuwi. ³⁴ Ga Jisasi Iqu yätäqä nängisa ae iuäqämeqe, ämaqä kuapänä pmetangä äqunäqe, quñqä huäqä kiñjä äwungqe. Huäqä äwungqe, tiñjä iutayi. Qu sipsipqä, quwqä ämiwiyqä iqu maeqä enuwä-panjä iñjä äqungqe. Ii äqunäqe, Iqu näqñqä kuapänä äwimiñqe.

³⁵⁻³⁶ Qänga awiyqeñji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, tii ätukuwi. “Täqinji añä avqñqä eä, ga ae awiyqä äyä eqä-qae, ämaqä täunji, ymisañä mbqä ipu bñqenqe, ämaqä añä qäqi täpe pmakäwätanguwä iunqä dowatiyä” ätukuwi.

³⁷ I tquanguwänga, Jisasi Iqu, “Ymisañji, hiqä-hiuä wipiyä” ätukqe.

Iqua Iqueñji, kima tii ätukuwi. “Ne mbqä 200 äma äwätanä, ymisañä mbqä itanä, iquau vatunquä änatnyä?” ätukuwi.

³⁸ Iqu, “He bretqe, äänä ämeñä? Hiñuä-ganä qumbñqä upiyä!”

Itanga qu näqñqä ae ämapiyi, tii ätukuwi. “Bretqe, hipa hñgi eeqä, ä hämapäkä hñquaqu qäsä äqunäjuna.”

³⁹ Inganji, Iqu ämaqeñji, “Iwäsambu, qätaqä hioätqä ängüä täqi pmakäupiyä” ätukqe.

⁴⁰ Itanga qu iwäsämbiyi, hui 100, ä hui 50 äp-makuwi. ⁴¹ Itanji, Jisasi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqe, qäukuä yätu äqunä, Goti Ique, “änguiqä” ätuäqe, bretqe äkutätä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iqua äma yanjä väkäpñqä äwikqe. Itanga hämapäkä iquaqinjä-pqe, ämaqä eeqänäñji bñqe, inä iwäsäukqe. ⁴²⁻⁴³ Ämaqä eeqänäñji äwqä änäpäkpiyi, iqi änätquteqanguwänga, wäunjuänqä ämotquamiñqä iqua, bretqätä, hämapäkitänji anñgi aquvä ämaqäpiyi, qa naqä 12 ämamikuwi. ⁴⁴ Ämaqä qokä ymisañä änguwä iqua, 5,000.

Jisasi Iqu, eqä-huänjä haqeqi qanjä äukqenqä*

⁴⁵ Ymisañä qäpu ti ämbiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iquaunji, “He yimba ikuapmäupu, eqä-huänjä yätäqä Betsaitä nängisañqä, hiñuiqä upiyä” ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täunji, quwqä anämqä dowatmqänä.” ⁴⁶ Inğanji Iqu, ämaqä eeqänänjä iunji ae ändowatäqe, Goti Iquenyqä tääqä tätñqä qoqonjä yätunqä ekqe.

⁴⁷ Heatqä asä qänğanji, yimba eqä-huänjä awä iqi äwätqätanga, Jisasi Iqu kiuänä nängisa yqänä ätqäumiñqe. ⁴⁸⁻⁵⁰ Inğanji Iqueqä wäunüänqä ämotquamiñqä iqua, yimba iquenji wäunüä tnänjä ämipiyä-qe, yunui anğumä ätakmä uwqänä itqätanği äqunğqe. Zä wehunätñqetänji, Jisasi Iqu, iquaunqä eqä-huänjä haqeqi qanjä äukqe. Iqu iquaunji jänä mäwqätäutñqä pğanği äqumbiyi, iqua ‘hikuapqeqä’ kñuä wiyqanği, zä ipu, zääqä ätukuwi. Jisasi Iqu maqänänji tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunqä. He zä miqä, pemä pmapiyä.” ⁵¹ Ii ätuäqe, Iqu yimba iu äpeyätä, iquatä anä pmeqanğa, yunui qe äqänäkqe. Yunüä ii iqanğqenqä, iqua, “Tä änäänqä iqutiyä” tpu, miqä yänjä ikäkuwi. ⁵² Quwqä kñui qñqanjä enätanğqetänji, Iqu bretqä äkutätä ämaqeu yanjä ävqäqqueta, Iqueqä yänjänäqñqenqä kñuä yasämä mämeqä ikuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä Genesäretqätanjä kuapanä anğüä iwimäkkqenqä†

⁵³ Qu eqä-huänjä mañä nängisa, qua Genesäretqä iu iuäqämapiyi, yimba iqi guä äqäyekuwi. ⁵⁴ Qu yimbaeta ti ätimäwa uwqanğuwänğanji, ämaqe, tä Jisasi Iqu äyä hitanği äqunğuwü. ⁵⁵ Inğanji qu qua ique äpmamiñuwü, imimä tnänjä ikipu, ämaqä täñjä-yaqä-tänji hevqä ämiqutäwa, Jisasi Iqu äkisqi pmetanğutqeu wimapñqä ätñgäukuwi.

* 6:44 Matiu 14:22-33; Jonä 6:16-21 † 6:52 Matiu 14:34-36

⁵⁶ Itanga Iqu anä-himqä naqä iquau, ä wänqä isuau, ηη anä hηqunä-hηqunänä iu ikiqanqä-pa, ämaqē, qu tänä-yaqä-tänä iquau ququawä aquväqηqä iqi ätuma äwätēmiñuwi. Itanga Jisasi Iqueñi, “Iyä! Ämaqä tänä-yaqä-tänä tqua, saqä qäkä hituñui qäyä itmaqämbηqä, hiñuinä qunya” ätumiñuwi. Inji, ämaqä Iqueä qäkä hituñui itmaqänäpiyā iqua, quwqä tänä-yaqē qāpu emiñqe.

7

Goti Iqueqä kukñuä-suqe, aeqä iquauqä kukñuiñi yändi ämäwqätäunqēñqä*

¹ Parisi iquatä, kukñuä-suqēñqä näqηqä iquatä, Jerusälemäta äppiñi, Jisasi Iqutä aquvä äqänquwi. ² Itanga qu inñari, Iqueqä wäunñanqä ämotquamiñqä hñqua, quwqä hipae asñi, eqä akiyā inqä ditä[†] maqiyqä ipu, ymisañi qanya ganñä äqumbiyitañi, Goti Iqueqä hiñuä iqiñi, quwqä hipae kiyä mäťqä äqunquwi. ³ (Tiñji. Parisi iquatä, Israitqä huizi iquatä, eeñänñi quwqä quwokiqua imiñuwä iunji qänakñä ipu, mañqä, quwqä hipae eqä akiyā inqä ditä asñä-ganä äqämbiyi, inñga änmiñuwi. ⁴ Itanga ququawä aquväqηqä iuta äpäpiyänñari, näťmatqä hñjua mañqä, eqä akiyā inqä ditä asñä-ganä äqämbiyi, inñga änmiñuwi. Itanga quwqä kaqä-kawäkauqä suqä, eqä-häkä, kuatä-häkä, häkiyā yäqiyqä hevqä iquau, hevqä äpmeqä iu, qu asñä-ganä äqämiñuwä iunji, a yänñänñanqä äqätmiñuwi.)

⁵ Inñä äqumbiyi, Parisi iquatä, kukñuä-suqēñqä näqηqä iquatä, Iqueñi, “Sunqäwä? Tqä ämaqä wäunñanqä ämotquetqänä iqua, suqä neqä awiqukua hipa eqä akiyā inqä ditä asñä äqänmiñuwä-pa, mimäkqä ipu, ymisañi hipa kiyä mäťqetä äñquwiuä” ätukuwi.

* 7: Matiu 15:1-9 † 7:2 Quwqä suqä asñä qñqe, tiñji. Qu eqä akiyā inqä ämeñu, hipa iu hingi equatēmbñqäuä.

⁶ I tquanḡuwänḡa, Iqu tii ätukqe. “He wopqä ipu kukḡuinä tqä iquenänḡqe, Asayä iqu, Goti Iqueqä kukḡui hiḡuä ätätä, naqä-qakuä tii äqäkqe.

‘Ämaqä tä, Nyi Goti Iqunäüä yoqe, maḡitänä haqeu ämandnämäutqänjuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, kiḡä nämä äwi. ⁷ Qu ämaqä iquauqä kukḡuä-suqä dinä awä ätäpu, “Kukḡuä tä Goti Hanjuwä Iqueqeqe” quanḡä ätätqänḡä. Iiḡä ipiyitaḡi, qu Iḡqä yoqe haqeqä mamäupḡqä qoḡä änäuk-täutqänjuwi, hiḡḡinäwa itqänjuwiqä,’ ätätä äqäkqeqä.†

⁸ He Goti Iqueqä kukḡuä-suqä duḡi ävquatämäupu, ämaqä iquauä suqä iunä qänaknä ipu, a yänänäqḡqä äqätänḡäuä” ätukqe.

⁹ Iḡi Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He kḡui qeiqinyä indqänäpiyitaḡi, kukḡuä-suqä Goti Iqueqe, huätä ät-nämäupu, itanḡa qänaknäḡi suqä heqä dunä itqänḡäuä. ¹⁰ Ii tiḡi. Mosisi iqu, ‘Tniquesä, tnäütänḡi anḡuänä itque-qanḡnyä!’ ätätä,§ ga ‘Ämaqä hḡqu kaniquenḡätä, känäunḡätä qui kukḡuä tqanḡutqe, iqu hänḡä mäpmeqä yänḡiyä’ ätkqe.*

¹¹⁻¹² Mosisi iqu e ätkqä-qe, he tii äyä ätätqänḡä. ‘Ämaqä hḡqu kanä-käna-yaquinḡä yätamakqä vätnḡqä nätmätqä hui ämamitätqe, ga “Nätmatqä iḡi, nyi Goti Ique ae ävqeqä” ätque, kanä-käna-yaquinḡi, yätamakqä mäwqä da yätḡqeqä,’ ätätqänḡäuä” ätukqe. ¹³ “Heqä aeqä iquauqä suqä iunä imäkäpiyitaḡi, Goti Iqueä kukḡui, mändi äkit-tqiyätqänḡä. Itanḡa, he suqä iḡä iquauḡi, kuapänänḡä imäkqa äwätqänḡäuä” ätukqe.

Ämaqeu kiyä mätkä iwimäkqenḡä†

¹⁴ Iḡanḡi Jisasi Iqu ämaqä kuapänänḡä iunḡi, anḡumä tääqä ätuätumeqe, “Eeqänänḡuenä, Nyaqä kukḡui qätä

† 7:7 Asayä 29:13 § 7:10 Anḡumä Itmakqä 20:12; Kukḡuä-suqä 5:16

* 7:10 Anḡumä Itmakqä 21:17 † 7:13 Matiu 15:10-20

änyiyäpu, kɲuä mapiyä” ätukqe. ¹⁵⁻¹⁶ “Nätmatqä ämaqä hɲqueä yäpä iŋgisa mäwitaŋgqä hui, ique äpaquvqe, ii Goti Iqueqä hiŋuä iqinji, kiyä mätqä miwimäkqä yänä. Nätmatqä iqueqä yäpä imä äwuwiŋqä ii, iqueni kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

¹⁷ Iqu ämaqä iuŋi äväma, anjä yämä peyqanğa, Iqueqä wäuŋuänqä ämotquamiŋqä iqua Iqueni, kukɲuä ktqä iquenyqä yatɲqä äwikuwi. ¹⁸ Jisasi Iqu kimani, “He-pqe kukɲuä ktqä iquenqe, maŋqä eqä? Tiinŋqä etqä. Nätmatqä yäpaqänğisa äwiŋqe, ämaqeu yäpä yänğisa äpeyätä, kiyä mätqä miwimäkqä yänqiyä” ätukqe. ¹⁹ “Nätmatqä iinji, qeqä-quuvqä imä mäpaquvqä, tuqä iuŋqä äwitä, iqisaŋi zä-anjä buŋqä äquveqänä.” (Jisasi Iqu ii ätätä, tii ätkqe. “Goti Iqueqä hiŋuä iqinji, ymisaŋä eeqänäŋi, anğuanänjiqä.”)

²⁰ Jisasi Iqu ii ätuätä, tii ätukqe. “Nätmatqä ämaqeuta, yäpaqänğisa ätimäwa äpqäqe, ii kiyä mätqä iwimäkqiyä. ²¹⁻²² Ämaqeuqä qeqä-quuvqä imdaŋi, tiinjä iqua ätimäwa päŋqiyä. Kɲuä indqänqä quvqä, huiwä yanjä hiŋgi inqä, quwä-meqä, ä ämaqä pizqä päsqä, ɲɲ huiziqueqä apäkänqä iqä, hiŋuä aowä quŋqä, quanğä tquä, ä hɲgisana iqä, hɲquenqä äwqä äkasuwä imäkätä qui äkasuwä tquä, ä kiuä nyuätɲqä, kɲuä qäyasäqi ämetä imäkqä, itanğa suqä quvqä huitanjä-huitanjä huizi-pqä imäkqä iquaunqä ätqä. ²³ Ga suqä quvqä iinjä iqua, ämaqeuta ätimäwa äpqe, ämaqeunji, Goti Iqueqä hiŋuä iqinji, kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

Siliya-Ponisiyanjä apäkä iiyqä quuvqä heqiyqenqä#

²⁴ Jisasi Iqu iqi äväma, anjä-himqä Tayä-tänjä qäqiyinqä äukqe. Iqinji Iqu, “Ämaqe, Nyi täqi pmetanğeuŋqe, änyä maŋqä epɲäuä” kɲuä wiyqanği, anjä hɲque äpaqukqe.

7:23 Matiu 15:21-28

Iqu kñuä ii äwikqä-qe, ämaqe, qu Iqu pmetangqeuñqe näññqä ämakuwi. ²⁵ Apäkä hui, iyyqä meqi dñä quvqä tqäutangi, ii Jisasi Iquenyqä qätä maqänä äwiyäqe, äpäqe, Iqueä yukä-tänjä qäqiqi qonjä äuktäukqe. ²⁶ Apäkä ii Israitqä iquautanjä ma, qua Siliya-Ponisiya iu imängqe. Ii Iqueä yukä iqi qonjä äuktäuqe, “Nyaqä meqe dñä quvqä tqäutangi, Si huätä dowatiyä” ätuätä, yatñqä äwikqe.

²⁷ Iqu kimañi, “Ne ymisañi, ymeqeu-ganä käyä ävanä” ätukqe. “Ymeqeuqä ymisañi ämotautanä, hiveqä iquaunqä tnämäuqe, qäyu maeqä danä eänä.”

²⁸ I tquanğa, apäkä ii, “Ämaqä Naqä Iquki, Si qäyu ätrjä-qe, ymeqä ymisañä änätquteqanğuwi, hiveqä iqua ämambñqäuä” ätukqe.

²⁹ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Si ii ätrññqe, yqä uvä! Dñä quvqe, tqä meqini huätä ae ävämeqiyä” ätukqe.

³⁰ Inğañi, apäkä ii, iyyqä anjä iqi ätimäuqe, meqä iñi, dñä quvqe ae ävämeqanğa, iyyqä yquvanjä iu witañgi äqunğqe.

Ämaqä qätäyqä kukñuä änä matqä iquenyqä

³¹ Jisasi Iqu anjä himqä Tayäñi äväma, anjä-himqä Saitonä-tänjä iu äwätä, qua Dekapolisi iu, eqä-huänjä Galili ätimäukqe. ³² Iqi timäuqanğa, qu ämaqä qätäyqä, kukñuä wiñuä änä maqñqä hñque, Iquenyqä ätuma äppiyyi, “Iyää! Jisasi Iquki, Saqä hipae, ämaqä tque itmaqiyä” ätukuwi.

³³ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni kiuänä itmeqe, Iqueqä hipae ämaqä iqueä qätä hovqä inği-inğisa ävätäqetani, anğini, Iqu makukuä äquteqe, ämaqä iqueä tewi itmaqäkqe. ³⁴ Ii iqe, Iqu hinui qäukuä haqä yätu äqunäqe, oänä ätätä, iqueni, “Epata” ätukqe. Kukñuä iñi, kiqä quati tiñji “Qäte äkivänä!” ³⁵ Iqu ii wimäqanğa, ämaqä iqueä qäte äütänäqe, itanğa iqueä tewä-pqe anğua eätä, iqu kukñui, iqueqä tqä-pa qe ätkqe.

³⁶ Jisasi Iqu ii iqetani, Iqu qurñi, “Ämaqeunji awä mätquä pambiyä” ätukqe. Iqu ii qäyä tquanği, qu awä ätäkäkuwi.

³⁷ Qätä äwiyäpiyâ iqua, “Äänä imäkäqutiya” tpu ikuwi. “Iqu nätmatqâ eeqâ äŋguâ imäkqiyâ. Qätâyqâ-pqe, qätä äwiyqäuâ. Kukŋuâ matqâ-pqe, kukŋuâ tqâ imäkqiyâ” ätkuwi.

8

Jisasi Iqu, 4,000 iquau buayâ äwikqenqâ*

¹ Inŋaŋi aŋgumŋi, ämaqâ kuapänäŋi Jisasi Ique äwimepu, ymisaŋâ äŋqenqe aaqâqâ etaŋgâ, Jisasi Iqu, Iqueqâ wäunüäŋqâ ämotquamiŋqâ iquau tääqâ ätuätumeqe, tii ätukqe. ² “Ämaqâ tä, Nyitä hiunji hŋquaqu-hŋque äpmeŋuwi, ga ymisaŋâ bŋqâ di aaqâqâ etaŋqenqâ, Nyi qunqâ huäqâ änuŋgiyâ. ³ Inji Nyi, quwqâ aŋämqâ dä yqänâ iqâ ändowatmqe, hŋqua aŋâ kiŋä-näunda äpqwâ-qae, qarŋâ änä mäwqâ ipu, hänaqeunji dä päkombŋqäuâ” ätukqe.

⁴ I tquanŋa, Iqueqâ wäunüäŋqâ ämotquamiŋqâ iqua, “Aŋâ avqŋqâ täqini, ämaqâ eeqänäŋä tä ymisaŋâ bŋqe, ne äŋgi ämetanâ vatuŋquäwâ?” ätkuwi.

⁵ Jisasi Iqu iquauŋi, “He bretqe, äänâ ämeŋäuâ?” tquanŋa, qu kimaŋi, “Ne 7 ämeŋunâ” ätkuwi.

⁶ Inŋaŋi Iqu ämaqâ eeqänäŋi, “Quamâ pmapiyâl” ätuäqe, bretqâ 7 iquau ämeqe, Goti Ique “äŋguiqâ” ae ätuäqe, äqäyäkütätä, Iqueqâ wäunüäŋqâ ämotquamiŋqâ iquau äwikqe. Ävqanŋa, iqua ämaqe uyaŋä wipŋqâ äma ikäkuwi. ⁷ Itanŋa qu hämapäkâ wäŋqâ hn-jua qäsâ ämamiŋuwi. Jisasi Iqu isuaunqâ, Goti Ique “äŋguiqâ” ae ätuäqe, “Hämapäkâ-pqâ tä, qäsâ yaŋä wipiyâ” ätukqe. ⁸ Inji ämaqâ eeqäŋi äwqâ änapäsäpu iqi änatqutekuwi, Iqueqâ wäunüäŋqâ ämotquamiŋqâ iqua, aquvâ ämaqiyäpu, hiqokâ-qa 7 ämamikuwi. ⁹ Ymisaŋâ ii ämniŋuwâ iqua, 4,000 iquayi. Ga Jisasi Iqu, quwqâ aŋämqâ

* 8: Matiu 15:32-39

ändowatkqe. ¹⁰ Iqu ae ändowatäqe, inga qännga Iqueqä ämaqä iquatä yimbaeu ikuapmäupiyyi, qua Dalämanuta iunqä äukuwi.

*“Si Tquki eniñqä ämänätquetnä, wäunüä hui imäkiyä”
ätukuwiñqä†*

¹¹ Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiyyi, Iqueqä kukñui mändi kittqäpñqä ipäqiyäpu, yamwiqä äväpu, tii ätukuwi. “Si nätmätqä ämaqä mimäkqänäñi imäkätinä, Tquki eniñqe, mänätquayä.”

¹² I tquanguwännga, Jisasi Iqueqä äwqä imñi, quñqä hanä-iqä ämetä, haaqä ätätä, “Ämaqä tännga äpmeñuwä ii, wäunüä imäkätinä ämänätquayä-qe, sunqä dqäüä?” ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Iqua nätmätqä hui hiñuä mäquñquä ipnä.” ¹³ I ätuäqe, Iqu quñi äväma, anñi yimbaeu ikuapmäuqe, eqä-huänä yätäqänñisariñqä äukqe.

*Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, nätmätqä änyuämäwa
peyqenqä‡*

¹⁴ Inñanñi Iqueqä wäunüanñqä ämotquaminñqä iqua, bretqä hui inä mämeqä, hui imäukuwi. Iutañi, qu yim-baeuñi, bretqä hñqunä ämapu äpmamiñuwi.

¹⁵ Itanñanñi Jisasi Iqu, “Parisi iquauqätä, Heroti ique-qätä, bretqä änyuämäwa peyqenqe, äñguänä äminyäpu, wimasäpiyä” ätuätä, näqñqä äwikqe.

¹⁶ I tquanga, iqua quwqä-quwä, “Ne bretqä aanqä etanñqenqä änatqiyä” äññgäukuwi.

¹⁷ Iqu, qu iinñä tñganñuwiñqä, näqñqä ämeqe, iquau yatñqä äwikqe. “He ‘Ne bretqä aanqeqä’ äññguwi, sunqä tqauä? He näqñqä-pqä, ä kñuä-pqe, mämeqä iquwätanä? Heqä kñuä indqänñqä iunñi, kñuä wäunñi yasämä miqä da

† 8:10 Matiu 16:1-4; Lukä 12:54-56 ‡ 8:13 Matiu 16:5-12

iqiyä? ¹⁸ He hiñuä-tänjä enjuwi, hiñuä mäquñquä ipu, qätä-tänjä enjuwi, qätä mäwiyqä ipu, kjuä äpakänäñi mämeqä iquwi, ii suñqäwä? ¹⁹ Nyi bretqä hipa hñgi eeqä, 5,000 iquaunqä äkutkqe, ga änätqutekuwi, he qa naqä mañgui, äänä ämamikuwäwä?”[§] ätukqe.

Iqua, “Ne qa 12 ämamikqueqä” ätukuwi.

²⁰ Itañi Iqu, “Ga Nyi bretqä 7, ämaqä 4,000 iquaunqä äkutkqä, änätqutekuwi, hiqokä-qa mañgui, äänä ämamikuwäwä?”* ätukqe.

Qu, “Ne qa 7 ämamikqueqä” ätukuwi.

²¹ Ga Iqu, “He iinqe, näqñqä mämeqä yqänä itqänäuä?” ätukqe.

Jisasi Iqu, hiñuä quvqä Betsaitätanjä hñque äñguä imäkkqeqä

²² Itañari iqua añä-himqä Betsaitä qe ätimäukuwi. Iqñi, qu ämaqä hiñuä quvqä hñque, Jisasi Iqueñqä ätuma ätimäupiyi, “Iyää, Jisasi Iquki, tqä hipae itmaqiyä” ätukuwi.

²³ I tqanguwänğa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueñi, a ämasqänğa, añä himqä yäpaqä mäñgisa ätuma äwäqe, iqueqä hiñuiu makukuä äwqutäqe, hiñuä-huiwiu itmaqiyätä, yatñqä äwikqe. “Si nätmätqä hui hiñuä äqunäninyä?”

²⁴ Iqu hiñuä äqänäqe, “Ññqä, nyi ämaqä hui qañä ikiqanğä äqunmä-qe, quñi ätnänäqi mäquñquä enänä. Qu zä eqqä-panjä-qua etanğä äqunänänä” ätukqe.

²⁵ I tqanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä hipae, ämaqä iqueä hiñuä-huiwä iu itmaqiyqanğa, iqueqä hiñui hämänä äqänätä, äñguä ätimäuqanğa, iqu nätmätqä eeqänäñi, ätnänäqi äqunğqe. ²⁶ Itañari Jisasi Iqu ämaqä iqueñi, “Si añä-himqeñi mäpaquvqä, tqä anjuñqä jänä uvä” ätukqe.

§ 8:19 Makä 6:43 * 8:20 Makä 8:8

Pitä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä†

²⁷ Itañi Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iquatä, añä wänqä, añä-himqä Sisariya-Pilipai iu mätnä-tangqeuñqä äukuwi. Hänaqä äwäpiyä nämñi, Iqu qunji yatñqä äwikqe. “Ämaqä, Nyinqe, tqueqä ätätqänuwäwä?”

²⁸ Iqu yatñqä ii vqanğa, iqua tii ätukuwi. “Ämaqä hui Sinyqe, ‘Jonä asñä-qäyqä iqueqä,’ hui, ‘Laisa iqueqä,’ itanğa hui, ‘hinuä-tqä-queqä,’ ätätqänuwiqä” ätukuwi.

²⁹ Iqua iinğa tquanguwänğa, Iqu iquauñi yatñqä tii äwikqe. “Hiyaqä kñuä duñi, Nyi tqunğa?”

Iqu i tquanğa, Pitä iqu, “Si Kraisi ne äminesñqä, Goti Iqu atäunjuä äkikqä Iqukiyqä” ätukqe.

³⁰ Inğanı Iqu, qunji, “He Nyinqe, ämaqeunji awä mätquä pampiyä” ätätä, kukñuä yänänäqñqä ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätä, anği vauninqä ätkqenqä‡

³¹ Ii ätuäqetañi, Jisasi Iqu, iquau näqñqä änyä-hänğä hui ävätä, tii ätukqe. “Ämaqeunqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanğä-ıqä kuapänä meniyeqä. Itanğa ämaqeun miqä iquau, hiqäva-imäkqä naqä iquau, itanğa kukñuä-suqenqä näqñqä-pqä iquau, Iquenji pizqä päsqanguwänğa, Iqu hea hñquaqui-hñque äwiqe, anğumä vaunıyeqä” ätukqe.

³² Jisasi Iqu eeqäpnä ätnänğä iqi tquanğa, Pitä iqu Iquenji, haqä nänä ätuma äwäqe, “Si kukñuä iinji, awä matqä panä. Ii quvqeğä” ätukqe.

³³ Pitä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu yakmbä iqe, Iqueqä ämaqä iquau äqunä, Pitä iquenji, manğä mi äminyätä, “Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iquki, hoptäwä manyqä, qänaki nyi! Tqä kñuä indqänqe, Goti Iqueä ma, ämaqä iquauqeğä” ätukqe.

³⁴ E ätuäqe, Iqu, ämaqeutä, Iqueqä ämaqä iquautä tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänaki

† 8:26 Matiu 16:13-20; Lukä 9:18-22 ‡ 8:30 Matiu 16:21-28; Lukä 9:22-27

nyivändätŋqä etanġutqe, iqu, iqueqä-kuiänġqä kŋuä mämeqä, iqueqä zä-huätati hunġe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ³⁵ Ii tiinġqä. Ämaqä hŋqu, iqueqä hänġ-pmeqe a yänänäqŋqä äkiqätmitätqe, qui imäknänġeqä. Inġaqe ämaqä hŋqu, Nyinyqätä, kukŋuä äŋguä we-hunġä-tänġqätä, kŋuä indqänätä, iqueqä hänġ-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hänġ pmetänġeqä. ³⁶ Itanġa ämaqä hŋqu, nätmätqä qua täutanġi eeqä ämetä, äpäkongqe, iqueqä nätmätqä eeqänänġä iinġi, yätamäkqä äänä väniqiyä? ³⁷ Itanġa ämaqä hŋqu, iqueqä quuvqe anġumä metŋqe, squäsua väniqäwä? ³⁸ Itanġanġi, apäkä, qokique äväma qarġä hinġi qŋqä enġä-parġä iinġi, ämaqä tänġa äpmeŋuwi, asä e imäkäpu, Goti Iqueŋi tuwä äväpu, suqä quvqä imäkätqänġä. Inġi, ämaqä hŋqu qutä anä äpme, Nyinġätä, Nyaqä kukŋuinġätä womba winġanġutqe, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Kaniqueä yänänäqŋqä motqueqä di ämetä, Goti Iqueqä enġätqä iquatä äppqänġanġi, Iqu ämaqä iquenyqä womba yänġeqä” ätukqe.

9

¹ Inġanġi Jisasi Iqu qunġi, “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä täqi tä ätqäunġuwä hŋqua, mäpäkonġä, hänġä yqänä äpmapiyänġanġi, Goti Iqunä miqe, Iqueqä yänänäqŋqetä äpqanġutqe, hinġuä qumbnuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqueqä huiwi, huitanġä inġqenġä*

² Hiunġi 6 ae äpäwqanġanġi, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanġa Jonä ique itmeqe, qoqonġä quäuqä hŋquenġä ätuma ekqe. Iqinġi iquauqä-quwänä äpmamiŋuwi. Iquauä hinġuä iqisanġi, Jisasi Iqu huiwä huitanġä inġqäqe. ³ Iqueqä qäki, we-hunġä aanġä qäpaiqänänġä äyämġŋqe. Ämaqä

* 9:1 Matiu 17:1-13; Lukä 9:28-36

qua täutanä hñqu, ämuasmänqä qäpaiqä iinjä enqä-pa timäutñqe, änä mimäkkä yänä. ⁴ Inğanj iqua, Laisa iqtä, Mosisi iqtä, iquaqu, Jisasi Iqtä anä ätqäunya, kukñuä tätqätanğä äqunğuwı. ⁵ İi äqunäpiyinğä, Pitä iqu Jisasi Iqueñi, “Ämotqueqä Naqä Iquki, ne täqi äp-menğque, ii äñğuanñiqä. Ne ittänä anä hñquaqu-hñque mätatunğueqä. Hñqu Tqänğä, hñ hñqu Mosisi iqueqänğä, itanğa hñqu Laisa iqueqänğänänyä” ätukqe. ⁶ Pitä iqu kukñuä ii ätukqe, iqua zä kiinjä ipu, ga iqu kukñuä äänä täniñqe, kñuä yasämä mäwimeqä iqanği, ii ätkqe. ⁷ Inğanj qaquvqä hñqu äpäqe, iquaunji äpatqäkqe. İwä qaquvqä iqueuä yäpä imdanji kukñuä hñqu tii ätkqe. “Tä Hğä Ymeqä aanğ kiiñja änyinätñqä Iqueyqä. Iqueqä kukñui qätä wipiyä.” ⁸ İ tqanği äwipiyi, qu hiñuä qävqä ikuwi, ämaqä aanğä eä, Jisasi İqunä qutä tqäutanği äqunğuwı.

⁹ Qu qoqonğ yätuta äpäpiyanğanj, Jisasi Iqu iquaunji, “Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu hänğ vauniqänğanqe, hiqä hiñuitä äqunänğuwinğqe, ämaqueunji, awä mätquä pambiyä” ätukqe. ¹⁰ Qu, Iqu tqanğqä-pa, awä matqä ipu, yatñqä tii inğuwı. “Hänğ vauqe, ii squäwä?”

¹¹ İtanğa qu Iqueñi, yatñqä tii äwikuwi. “Kukñuä-suqenğä näqñqä iqua, ‘Laisa iqu-ganä pänğqiyä-qe’ suñqä tätqänğäuä?”

¹² İ tqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “İi naqä-qakuänäyi. Laisa iqu-ganä äpätä, nätmatqä eeqänänji, anğumä anğua imäkänğqiyä. İnğ-qe, Goti Iqueqä bukä iunji, ‘Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqueñi, qu himä-wiunğä kiinjä äväpu, täñğ-hunğä kuapänä meniğeqe,’ tuwanğä iinj, suñqä ätä äqänänä?” ätukqe. ¹³ “İ etanği Nyi he tiinjä etmqe. Laisa iqu ae äpkqe. Ga Goti Iqueqä bukiu äqänänğä-pa, qu quwqä äwinğeunä ipu, suqä quvqä huitanğ-huitanğ itquakuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnä quvqä-tänjä hñque, ängüä iwimäkkqenqä†

¹⁴ Iqua äppiwi, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä huizi iquau wimapñqä ipiyänğanj, ämaqä kuapänänj, iquau äpputmäupu, ga kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, iquauqä kukñui mändi kittqäpñqä itqätangä äqunquwi. ¹⁵ Ämaqä eeqänänj, Jisasi Iqu äpqanji äqumbiyänğanj, yäunüä ipu, Iquenyqä maqänä äupiwi, yeeqä äwikuwi.

¹⁶ Inğanj Iqu quñj, yatñqä tii äwikqe. “He iquatänj, mañä-mäkä sunqä äunätqänäuä?”

¹⁷ I tquanğa, ämaqä hñqu ämävauqe, “Näqñqä-vqä Iquki, ñqä ymeqä dnä quvqä ätqäuä kukñuä matqä itqätanji, Sinyñqä ätuma äpqänä. ¹⁸ Dñä quvqä iqu iquenj, ppqä yätñqä imäkätä, qua iqi ämatnmäutñqe. Ga, iqu makusewä kuä äsätä, hiqanji mangtäsqukuä ämäuqe, yukä hipa woä äwimäutñqe. Iinjä etanji nyi, Tqä wäunüänqä ämotquetqänä iquauñj, huätä mamäupñqä yatñqä vqanğa, iqua inji änä mimäqä iqäuä” ätukqe.

¹⁹ I äwiyäqe, Jisasi Iqu iquauñj, “He ämaqä quuvqä mae-qiyqä tquenä! Nyi hesä anänj, squänğanqä pmamqäwä? Ä, hesanji hanjä-iqe, squänğanqä meqämqäwä?” ätuätä, tii ätukqe. “Ymeqä iquenj, ätuma bpiyä.”

²⁰ I tquanğa, qu ymeqä iquenj, Iquenyqä itmeqanğuwänğa, dnä quvqä iqu, Ique hiñuä äqunäqänğanj, ymeqä iquenj ppqä yätñqä imäqanğa, ymeqä iqu qua iqi äpäknäqe, iqueqä mañj makusewä kuä äsätä, qua iqi huaqä-huaqä ikqe.

²¹ I iqanğa, Jisasi Iqu kanique, yatñqä tii äwikqe. “Ymeqä tquenj, äknğata ti äwimakqäwä?”

Kimanj, “Dänänğa äwimakqeqä” ätukqe. ²² “Dñä quvqä iqu, ymeqä ique pizqä päsatñqe, tä iu ämävetä, ä eqä du ämäyetä, ii iqa äwätñqe. Itanji Si nätmatqä hui

† 9:13 Matiu 17:14-21; Lukä 9:37-43a

yätamakqä iqä-tänjä eni, yenyqä huäqä kuŋgaŋguti, yä-tamakqä yeyä” ätukqe.

²³ I tquanga, Jisasi Iqu iqueni, “Si ‘Yätamakqä iqä-tänjä eniuä’ ändŋi, suŋqä ändnyä? Quuvqä eqiyätquŋuwä iqua, nätmätqä eeqä timäutŋqä imäkŋŋäüü” ätukqe.

²⁴ I tquanganä, kaniqu maŋä yänänäŋŋqe, “Nyi quuvqä eqiyänqä-qe, Si nyi äwa iqueni, yätamakqä nyisŋqä äk-tqänä” ätukqe.

²⁵ Ingaŋi, Jisasi Iqu ämaqä kuapänäŋi tnänä pqaŋgä äqunäqe, Iqu dŋä quvqä iqueni, “Dŋä quvqä kukŋuä matqä, qätä mäwiyqä imäkkä iquki, nyi si, ymeqä iquesa tänŋi huätä ätimäutnä, ga aŋgi mäpaquvqä isŋqä äk-tqänä” ätukqe.

²⁶ I tquanga, dŋä quvqä iqu zääqä ganä ätäqe, ymeqä iqueni pŋqä yänänäŋŋqä yätŋqä iwimäkäqe, huätä ätimäukqe. Itanga ymeqä iqu pizqänänjä-qu witanga, ämaqä kuapänäŋi, “Ymeqä iqu näwi äpäkonä äwinä” ätukuwi. ²⁷ I witanga, Jisasi Iqu iqueqä hipaeu a ämaqätätä, pämä vauqumuatqanga, iqu pämä ätqäukqe.

²⁸ Qänakŋi, Jisasi Iqu aŋä iu pmetangaŋi, Iqueqä wäuŋuänqä ämotquamiŋqä iqua, quwqä-quwänä anä äpmapu, “Ne dŋä quvqä iqueni, huätä mandowatqe, suŋqä iququwä?” ätuäpu, yatŋqä äwikuwi.

²⁹ Iwä, Iqu iquauŋi, “Dŋä quvqä tiinŋi, nätmätqä huisä mändowatqä, kiqä Goti Iquenyqä tääqä ätäpiyä iutanän-jqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumŋiŋqeä” aŋgi ätkqenqä[‡]

³⁰⁻³¹ Qu iqi ävämaŋi, qua Galili iuŋi jänä ämäwqätäukuwi. Ingaŋi Jisasi Iqu, Iqueqä wäuŋuänqä ämotquamiŋqä iquaunä näqŋqä vätnqä wiŋgaŋgi, Iqu ämaqe, Iquenyqä “Iqiyqe” näqŋqä mapŋqä diŋqe,

[‡] 9:29 Matiu 17:22-23; Lukä 9:43b-45

mawinǰä ikqe. Iqu iquauñi tii ätumiñqe. “Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, itumepu ämaqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Itanga qu Iqueni pizqänä päkpnuwiqä. Hiunji hñquaqu-hñque ae äpäwqanǰani, Iqu anǰumä häñä vauniqeqä” ätukqe. ³² Iqu kukñuä ii tquanǰqenqe, iqua näqñqä mämeqä qäyä ipu, ga zä winganǰqeutani, Iqueni yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-täñi tqukä?” ätñguwinǰä[§]

³³ Iqua Kapänamä ätimäupiysi, anju äpmapiyänǰani, Jisasi Iqu iquauñi, “He hänaqä dutani sunǰä ätñgapätqanjuwäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. ³⁴ I tquanǰa, iqua hänaqä dutani, “Nyi naqeqä, nyi naqeqä” ätñgapkuwä etanǰqenqä, kukñuä hui kima mätkuä äpmaminjuwi.

³⁵ Iqu quamä ae äpmeqetani, 12 iquau, “Eä-embiyä!” ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu naqä-pmeqänǰä winǰanǰutqe, iinǰa iqu eeqänänǰa iquauqä yäpakä, itanga iquauqä wäunjuä-wiyqä hetñqeqä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetani, Iqu ymeqä wänǰä hmbi itumeqe, iquauä awä iqi ätquteäqe, ymeqä iqueni atukuä ämaitä, iquau tii ätukqe. ³⁷ “Ämaqä hñqu ymeqä wänǰä hmbini, Nyinǰä kñuä äme, yeeqä itumeqäqe, iqu Nyi indmeqiyä. Itanga Nyi indmeqäqe, ii iqu Nyinä mindmeqä iqiyä. Iqu Nyi änändowatkqä Ique, inä itumeqiyä” ätukqe.

‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenǰä*

³⁸ I tquanǰa, Jonä iqu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, ämaqä nesä anä mikiqä itñqä hñqu, saqä yoqeta

---

[§] 9:32 Matiu 18:1-5; Lukä 9:46-48   * 9:37 Lukä 9:49-50

dnä quvqä huätä dowatqan̄gi äqunätanä, ne iquen̄i, ‘Iin̄i mimäkqä panäl’ ätukqueqä” ätukqe.

³⁹ Jonä iqu i tqan̄ga, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä” ätukqe. “Ämaqä h̄n̄qu, nätmätqä ämaqä mimäkqänän̄jä di, Nyaqä yoqeta imäkqä iqu, Nyin̄qä kuk̄n̄uä quvqä di maqänä matqä yän̄qiyä. ⁴⁰ Ämaqä ne h̄ngisa minetqueqä iquwä iqua, neyaqä-quayqä. ⁴¹ Nyi naqä-qakuä etqä. He Kraisi Ique qänaki vändqä-quenä etan̄guwin̄qä, ämaqe, he eqä-häki, ämb̄n̄qä etapquwi, qu h̄n̄gi metapqä iqä. Qu Goti Iquesan̄i, an̄gui ämapnuwiqä” ätukqe.

Suqä quvqe, quuvqä heqiyqe qui imäkqen̄qä†

⁴² “Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyät̄n̄qä täutan̄jä hmbu, ämaqä h̄n̄queuä suqä imäkqan̄gqä iu h̄n̄uä äqunätä, asä iin̄jä imäkätä quan̄jä päkn̄gan̄gutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iquen̄i, han̄jä-iqä naqänän̄i wimenä. Ämaqä h̄n̄qua hikä naqänän̄jä h̄n̄qu ämepu, iqueqä h̄in̄uä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huän̄jä bu tnämäueqan̄gpqe, ii han̄jä-iqä naqä-qe, huizique mämäwqätäuqä yän̄qiyä” ätukqe. ⁴³⁻⁴⁴ “Tqä hipa h̄n̄qu suqä quvqeuñqä äkiyqiyäma uwqan̄gutqe, huätä täwisn̄qe. Si iin̄jä in̄i, hän̄jä hea ique-ique pmeqe ämat̄ni. Iin̄jä miqä isqe, hipa qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsän̄geu äktnämäupnuwi. Hipa h̄n̄qunä änyän̄i, ämäwqätäut̄ni. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itan̄ga tqä yukä h̄n̄qu suqä quvqeuñqä äkiyqiyäma uwqan̄gutqe, huätä täwisn̄qe. Si iin̄jä in̄i, hän̄jä hea ique-ique pmeqe ämat̄ni. Iin̄jä miqä isqe, yukä qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsän̄geu äktnämäupnuwi. Yukä h̄n̄qunä änyän̄i, ämäwqätäut̄ni. ⁴⁷ Ä tqä h̄n̄uä h̄n̄qu suqä quvqeuñqä äkiyqiyäma

---

† 9:41 Matiu 18:6-9

uwqan̄gutqe, huätä tquät̄n̄qe. Si iinjä inji, hänjä hea ique-ique pmeqä ämat̄ji. Iinjä miqä isqe, hiñuä qäquaqu yqänä qñqä-quki, tä maisquä äsän̄qeu äktnämäupnuwi. Ä hiñuä hñqunä äqän̄ñi, Goti Iqunä miqeuñi äpaqut̄ji. ⁴⁸ Tä iinjä äsän̄qä iqueni, *Piweqe mapäkoñqä ipu, itan̄ga te maisquä yäniqeqä.*†

⁴⁹ Haki, nätmätqä äpakänä witpn̄qä imäkät̄n̄qä-pa, ämaqä eeqän̄ñä iun̄ji, te äpakänä e imäkäniqeqä. § ⁵⁰ Haki äñguänä etan̄gqä-qe, kiqä ätquän̄qä di qäpu eqäqe, ga an̄gi ätquän̄ät̄n̄qen̄qe, äänä imäkpni? Hakä en̄qä-pañuenä ätimäupu, itan̄ga äwqä han̄uä in̄qunä pmap̄n̄qeqä” ätukqe.*

10

*Suqä apäkä huätä dawatqen̄qä**

¹ Jisasi Iqu an̄jä-himqä iun̄ji äväma, qua Jutiya iun̄qätä, itan̄ga eqä Jotänä yätäqän̄gisän̄qätä äukqe. In̄gan̄ji ämaqä kuapän̄ñä an̄gumä Ique wimeqan̄guwan̄ga, ga Iqueqä suqä hea ique-ique imin̄qä-pa, Goti Iqueqä kukñuin̄qä näñqä an̄gumä äwimin̄qe.

² In̄gan̄ji Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu yat̄n̄qä tii äwikuwi. “Neqä suqä duñi, ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändawatqän̄qä,’ ätnä, ‘ä män-dawatqän̄qä’ ätnänä?”

³ I tquan̄guwan̄ga, Iqu tii ätukqe. “Mosisi iqu hen̄ji, suqä äki etap̄kqäwä?”

⁴ In̄gan̄ji qu tii ätukuwi. “Mosisi iqu, ‘Ämaqä hñqu, iqueqä apäki huätä dawatät̄n̄qä etan̄gutqe, iqu huätä

† **9:48** Asayä 66:24   § **9:49** Näñqä-tjā hñqua, kukñuä iinjä iqueqä quatin̄qe, tii ätätqän̄jäuä. Haki, hiqäva eeqän̄ñi, ikikinyän̄jä iwimäkät̄qän̄juwä-pa, te ämaqä eeqän̄ñi ikikinyän̄jä imäkänä. Hiqä-va-imäkqä 2:13   * **9:50** Matiu 5:13; Lukä 14:34-35   * **10:** Matiu 5:31-32; 19:1-12; Lukä 16:18

dowatqä tuwanuä äqiyätä, huätä inğa dowatätŋqeqä, ätkqeqä” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu, quŋi kima tii ätukqe. “Mosisi iqu suqä iinjä imäkqäŋqä ätätä tuwanuä äqäkqe, ii he nyuänä woyqä imbu, hŋgisana iqä-quenä etanğqetanänjqä” ätukqe. ⁶ “I etanği, aınğanı, Goti Iqu nätmatqä eeqänä ipäqiyätŋqä imäkätäqanğanı, ämaqe, ‘Iqu qokätä, apäkätä imäkkqe.’† ⁷⁻⁸ Iinjä imäkätäqetanı, tiinjä ätkqeqä. ‘Qokä hŋqu, kandäkänatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hŋqunä änyinyä pmeqänjqeqä.’‡ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqetanı, qäyaqu huiwi hŋquaqu miŋqä, hŋqunä änyinyä pmesiyänjqeqä. ⁹ Iinjä etanği nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hŋqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hŋqu mandumakqŋqeqä” ätukqe.

¹⁰ Itanğa qu anju äpmapiyänğanı, Iqueqä wäunuanğqä ämotquamiŋqä iqua, Jisasi Ique kukŋuä iinjä yatŋqä äwikuwi. ¹¹ I vquanğuwänğa, Iqu iquauŋi tii ätukqe. “Ämaqä hŋqu iqueqä apäki huätä ändowatätä, apäkä änyä-hänjä hui ämeqäqe, ämaqä iqu iqueqä apäkiŋi qui imäkätä, huizitä huiwä yanjä hıngi ikiqä enğä-pa imäqki. ¹² Itanğa apäkä-pqä ii, iyyqä qoki äväma, qokä änyä-hänjä hŋque ämuangqe, ii-pqe huizitä huiwä yanjä hıngi ikiqä enğä-pa imäqkiyä” ätukqe.

Ymeqä wänqä isuaunqe§

¹³ Ämaqä hui ymeqä wänqä isuaunji, Jisasi Iqu hipa haqeqi wiyätŋqä, ätuma äwimakuwi. Ii ätuma wimeqanğuwänğa, wäunuanğqä ämotquamiŋqä iqua, “Huätä ätuma upiyäl!” ätukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu hiğüä ii äqunäqe, Iqu iquauŋi, upui-hiğüä ämoqunätä, “Ymeqä wänqe, Nyinyqä qäyä äppiyä. Goti Iqunä miqeunji, täsua enğä-parjä

† 10:6 Ipäqäkqä 1:27 ‡ 10:7-8 Ipäqäkqä 2:24 § 10:12 Matiu 19:13-15; Lukä 18:15-17

yäpänjisa epnjä-qae, ‘Oeyqä’ matqä pambiyäl!” ätukqe. ¹⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu Goti Iqunä miqä duñi, ymeqä wänqä itmetqänjuwä-pa mitmeqä da itqe, iqu Goti Iqunä miqä iuñi, mäpaquvqä yäniqe.” ¹⁶ Ii ätuäqe, Iqu ymeqä hñqunä-hñqunä quvätäuku ämäqumuateqe, hipa nyuänjä haqeqi äwiyätä, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä yatñqä äwikqe.

Ämiqä, nätmätqä kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyñqä*

¹⁷ Jisasi Iqu qarjä tii wätñqä iqanğa, ämaqä hñqu Iquenyqä tnänjä äpeyäqe, qonjä äwoktäutä, Iqueni yatñqä tii äwikqe. “Näqñqä-vqä Äñguä Iquki, nyi hänjä hea ique-ique pmeqe äänä itmä mamniqäwä?” ätukqe.

¹⁸ I tquanğa, Jisasi Iqu, “‘Äñguä Iqukiyqe’ sunqä dnyä? Ämaqä äñguänäñi, Goti Hanjuwä Iqunänjqä” ätukqe. ¹⁹ “Si kukñuä-suqenqe, näqñqä äyä ennä. Ii tiinjä iquauñqä,

‘Si ämaqä pizqä mapäsqa panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanjä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, tiwiqä quangä mätquä panä. Ämaqeu quangä ätuätnä, mämotauqä panä. Itanğa tnaqä-tnujuau yäpä iqi qänaknä iqätñqeqä” ätukqe.†

²⁰ I tquanğa, ämaqä iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, ymeqän-gatqä suqä iuñi qänaknä iqa äpätnqe, tänğa täsuwänä” ätukqe.

²¹ Inğanji Jisasi Iqu, ique hinuä äqunäqetani, Iquenyqä aanjä kuapänä winganği, “Nätmatqä hñqu si äwa yqänä injinyä. Si nätmätqä ämeni, ga äwätnä, eeqänä mbqänqä imäkätinä, itanğa ämaqä aanqä etanğuwıu wisñqeqä.

* **10:16** Matiu 19:16-30; Lukä 18:18-30 † **10:19** Ängumä Itmakqä 20:12-16

Itanga si qäukuä yätunji yquayä-tänjä hesnqänänyä. Ii ae imäkni, äpätnä, Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe.

²² Kuknuä iinjä qätä äwiyäqe, iqu yquayä kuapänänjä-tänju etangqenqä, iqueqä äwqä imdanji hanjä-iqä ämetä, hipenji yäuä äpitä, ävämakqe.

²³ I uwqanga, Jisasi Iqu hinuä ipe-ipe äpäqungueyätä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Qua-yquayä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqunä miqä dunji, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqe.”

²⁴ I tquanga, iqua Iqueä kuknuinqä yäunüä ikuwi. Iinqe, Jisasi Iqu qunji angumä, “Ymeqä tqunenä, Goti Iqunä miqeu paquvqe, qeiqinyä ma, yänänäqñqeuta paquvqe!” ätukqe. ²⁵ “Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqä iutanä wänä. Injäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqunä miqeu paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunji, ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁶ Inganji iqua yäunüä naqänänjä ipu, tii ätñguwi. “Inji ämaqä qui imäknätqänjuwitanji, hänjä hea ique-ique pmeqe, tqu meniqliyä?”

²⁷ Jisasi Iqu, iquau hinuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqä, iinjä änä mimäkqä iqangpqa-qe, Goti Iqu äwa mämiqä yänqiyä. Nätmatqä eeqänänji, Iqu qäyunä imäkänqiyä.”

²⁸ I tquanga, Pitä iqu Jisasi Iquenji, “Hinuä qunä! Ne nätmatqä eeqänänji ävämanji, Si qänaki äyä äkivändärjunä” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ Jisasi Iqu kimani, “Nyi henji naqä-qakuä etqänä. Qua täunji, ämaqä tqu-tqu iqueqä anjä, kätäkänqgua, känanyi-känapqa, kanä-känäu, ymeqä, ä wäunüä-pqe, Nyinqätä, Inqä kuknuä ängüä we-hunqä-tänjinqätä ävquatämäutqe, tränqce, asä iinjä iqua, aanjä hävemänänqce, inä ämeniqe. Itanga iqu hanjä-iqä qäsä

mequänä. Inji hea yäpakänğanj, hänjä hea ique-ique pmeqä meniçe. ³¹ Injäçe ämaqä, tänğa yoqä-tänjä eänjuwä iutañä kuapänänjä hñqua, qänakñi yoqä maeqänqçe. Itanğa tänğa yoqä maeqä eänjuwi, inğanj yoqä naqä-tänänqeqä” ätukçe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumniqeqä” anji ätkqenqä#

³² Qu Jerusälemänqä äyäpiyä iunji, Jisasi Iqu hinuiqä äwimamiñçe. Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iqua, yäunjuä ipu, qänaki äyminjuwi. Itanğa huiziqua zä ipu, qänaki äwivändminjuwi. Inğanj Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iquaunä itmeçe, Iqueqä-kiuä hanjä-iqä wimeniqä diñqä, iquaunji anğumä awä tii ätukçe. ³³ “Qätä nyipiyä. Tänğanj ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänñi, Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqueñi, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäuä. Itanğa iqua Iqueñi, kukñuä ämitäpu, ‘Iqu äpäkonätñqeqä’ tññqäuä. Inğanj qu Iqueñi, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanji, huizi iquau-mända wipñqäuä. ³⁴ Inji ämaqä iinjä iqua, Iqueñi ewiiqä kukñuä ämitäpu, makukuä äwqutäpu, guä yänjä-tänji ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanji hiunji hñquaqu päwqanğa, hñquququeñi ävauniqeqä” ätukçe.

Jemisi, Jonä gueqi, Jisasi Ique yatñqä äwikiyñqä§

³⁵ Itanji, Jemisi, Jonä, Sepri iqueqä hikñä iquaqu, Jisasi Ique äwimayi, “Näqñqä-vqä Iquki, Si yeqä äyengañgi yatñqä äkiyqueunji, imäkñqeqä” ätukiyi.

³⁶ I tquanğiyänğa, Jisasi Iqu iquaqunji, “Nyi qe squä qemäkmqä äqenğiyä?” ätukçe.

³⁷ I tquanğa, iquaqu naqä pmanyiyänqä winganji, Jisasi Iqueñi, “Si yoqä naqä ämetnä, ämaqä ämitñänğanj, ye

10:31 Matiu 20:17-19; Lukä 18:31-34 § 10:34 Matiu 20:20-28

hŋqu saqä hipa ämuangisa, itaŋga hŋqu qunamäuqängisa pmenyquenqä äyengiyä” ätukiyi.

³⁸ Iinjä tquanŋiyänga, Jisasi Iqu iquaquini, “Qe iinqä yatŋqä iqiŋi, änyä maŋŋqä eŋinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, qe-pqä inä änyiyänqätanä? Itanga, asŋä Nyi meqanŋqä-pa, qe-pqe ämayänqä-tanä?”

³⁹ Inji, “Ye imäkeŋqueuä” ätukiyi.

Jisasi Iqu iquaquini, “Eqä-häkä nyi nmqä iqeuni, qe-pqe inä änyiyänqeqä, itanga asŋä Nyi meqanŋqeuŋi, qe-pqe inä mayänqeqä. ⁴⁰ I etaŋgi, Nyaqä hipa ämuangisatä, ä qunamäuqängisatä pmanyiyänqe, Nyi atäunuä miqä da imqänä. Goti Iqu ämaqä hŋquaqu atäunuä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä” ätukqe.

⁴¹ Wäunuänqä ämotquamiŋqä 10 iqua, Jemisi, Jonä gueqi ii tquanŋinyä äwiyäpiyä iutaŋi, qu iquaqui himänä äwiyäpu, äwqä äkasuwä imäkuwi. ⁴² Ingaŋi Jisasi Iqu ee-qäquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “He näŋŋqä äyuwä. Ne Israitqä qäyä etaŋgi, huizi iquau miqä epiyä iqua, yänänäŋŋqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeuni, äwiŋqä quwqä dunä qänaknä ipŋqä iwimäkätqänäuä.

⁴³ Iinjä etaŋgi, hiyaqä awä iqini, suqä tä mäwiqä itŋqeqä. Oeyqä. Ämaqä hŋqu, hiyaqä awä iqisaŋi, hiqä ämeyätŋqä wiŋganŋgutqe, iqu heqä wäunuä-eyqä-qu pmetŋqeqä.

⁴⁴ Auä, ämaqä hŋqu, hiqä naqä pmetŋqä wiŋganŋgutqe, iqu hiyaqä wäunuä-eyqä hiŋgänqä-qu pmetŋqeqä. ⁴⁵ Ii tii etaŋgä dutayi. Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu suqä iinjä asä inä imäkqiyä. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäunuä yätamäkqä wipŋqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunuä yätamäkqä ävätä, Iqueqä häŋä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänänä iquau anŋu mbqä imetŋqä äpkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Batimiyasi ique äŋguä iwimäkkqenqä*

* 10:45 Matiu 20:29-34; Lukä 18:35-43

⁴⁶ Itanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iquatä, anjä himqä Jeriko ätimäukuwi. Iquatä, ämaqä kuapänänitä ävämeqanquwänngani, ämaqä hinuä pisqä, Batimiyasi, Timiyasi iqueqä hiknä iqu, huänqä manä iqi äpme, mbqä nätmätqä isuaunqä tquämanminqe. ⁴⁷ Iqu, “Jisasi Nasäretqätanä Iqueqä” tqangä äwiyäqetani, aawqä yänänäñqä ätätä, tii ätkqe. “Jisasi, Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinqä huäqä äkunänä.”

⁴⁸ I tquanga, ämaqä kuapänäni, iqueni äminyäpu, “Aawqä matqä panä!” ätukuwi.

Ii qäyä ätquangä, iqu aawqä yänänäñqä yqänänä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, nyinqä huäqä äkunänä” ätukqe.

⁴⁹ Jisasi Iqu iqi ätqepäqe, “Ique tääqä tuätumapiyä” ätukqe.

Inngani qu hinuä pisqä iqueni, “Iqu sinqä ‘Äpänä!’ ätqi. Mä pämä ätqätinä, tqä äwqe hanuä äknätinä biyä” ätukuwi. ⁵⁰ I tquanguwänngani, iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätämäuqe, ätkamäutä, Jisasi Iquenyqä äpkqe.

⁵¹ Iqu äwimeqanga, Jisasi Iqu, “Nyi äänä ikimäk-mqäwä?” ätukqe.

“Näñqä-vqä Iquki, nyi angumä hinuä qänmqä nyimäkiyä” ätukqe.

⁵² I tquanga, Jisasi Iqu “Si yqä uvä! Tqä quuvqä heqiyqe, änguä ikimäkqiyä” ätukqe. Asä qänngani, iqu hinuä änguä äqänätä, Jisasi Ique hänaqeu qänaki äwivändkqe.

11

Jisasi Iqu, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa, Jerusälemä ätimäukqenqä*

¹ Itanga iqua, Jerusälemä-tänjä qäqi timäupñqä ipiyänngani, anjä-himqä Betäpaketä, Betanitä, qoqonjä Olipä

* 11: Matiu 21:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19

iu ätimäukuwi. Ingañi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä hñquaqui, hiñuiqä ändowatätä, tii ätukqe. ² “Qe anä-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä ingisa äwäsiyänğa, dongi hipkä hñque guä äkiqiyequwä qun-yinyä. Dongi iqueni, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä imiñqä iquvi. Iqueni guä ewesinyä, ätuma äquvepinyqä” ätukqe. ³ “Ämaqä hñqu, ‘Qe dongi gue, suñqä hiweqinyqä’ qesqanğutqe, qe kimañi, ‘Naqä Iqueqä wäunjuä-tänjiqä. Ga Iqu ämaqä huisä anğumä maqänä dawatänqiyä,’ suinyqä” ätukqe.

⁴⁻⁵ I tquanga, iquaqu äwiyi, dongi hipkä hñqu, hä-naqä iqi, anä qñqanä-tänä iqi guä qäyänätanğı äqunğıyi. Iquaqu eweqanğıyänğa, ämaqä iqi ätqäumiñuwä hñqua, iquaquini, “Dongı iqueni suñqä eweqinyqä?” ätukuwi.

⁶ I tquanguwänğa, iquaqu quñi, Jisasi Iqu ätukqä-pa ätukiyi. I tquanğıyänğa, ämaqä iqua, iquaquini, “Yqä ätuma winyqä” ätukuwi.

⁷ Ingañi, iquaqu dongi, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä quäuqä äquvätäsinyä, dongi iqueä haqeqi ipteqanğıyänğa, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. ⁸ Ingañi ämaqä kuapanäñi, quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua, zä-äpa wäunjuini ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Ämaqä hiñuiqä äwäpiyitä, ä qänaki äwivändäpiyitä, pu-aawqä ätäpu, tii ätukuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Naqä Iqueqä yoqefa äquvepätnqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu anğuanänä iwimäkqiyä. ¹⁰ Neqä awiqu Dewiti iquesanä äpätnqä Tqu, Iqueqä ämaqeu miqe, Goti Iqu anğua itquenä. Goti Haqä Yätu Äpmenqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹¹ Jisasi Iqu Jerusälemä ätimäuqe, hiqäva-imäkqä anju äpaquväqe, nätmätqä eeqä hiñuä äqunäkäkqe. Ae hea äyä eqanğa, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, Betaniñqä äukqe.

Jisasi Iqu, zä-eaqä hñque qui imäkkqenqä†

¹² Awiñgani, qu Betanisa äpäpiyänğani, Jisasi Iqu buayä dä äwikqe. ¹³ Inğani Iqu zä-eaqä hñqu quwqä kuapänä nänyä änyä tqäutangi äqunäqe, häukuä wiqänqä hiñuänqä äukqe. Näñi ätimäuqe, aañqä, quwqenä änyä-tanği äqunğqe. Inğani zä-eaqä häukuä qäyqänğa mayi. ¹⁴ İi äqunäqe, tii ätukqe. “Zä iquki, ämaqe-pqä hui anğumä häukui äkndopu, makñqä danä ipnuwiqä.”

İwä Iqueqä wäñuññqä ämotquamiñqä iqua, iinğä äyä tqanği äwikuwi.

Jisasi Iqu, mbqä wäñuä imäkmiñuwä iquau huätä äpäsäwqatkqenqä‡

¹⁵ Jerusälemä ätimäupiyyi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anğä täknğä yäpä inğisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäñuä imäkätqätanğuwä eeqänäñi, huätä äpäsäwqatkqe. İtanğa ämaqä mbqä huitani tññqä imäkäpu vätqätanğuwä iquauqä hevqetä, ämaqä yññä-heeqe mbqä itqätanğuwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. ¹⁶ İtanğa hiqäva-imäkkä anğä ququawä iqini, nätmatqä hui mbqä ipñqä mäpeyqänqä imäkkqe. ¹⁷ İqu ämaqä näññqä ävätä, “Goti Iqueä tuwanuiñi, tiinğä äqänä.

‘Ŋqä aninqe, “Ämaqä eeqänä tääqä dqä aniqä” tñ-nuwiqä.’§

Inğä-qe, he quwä-meqä iquauqä zä-pmeqä anğä* enğä-panğä imäkätqänäuä” ätukqe.

¹⁸ Inğani hiqäva-imäkkä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näññqä iquatä, qätä iinğä äwipiyyi, İquenyqä zä ipu, Ique äpäkpñqä diñqä huänqä huiñqä qävqä ikuwi. Qu zä ikuwi, ämaqä kuapänäñi, Jisasi Iqueä näññqä vqanğqenqä yäñuä ipu, miiqä yänğä iqanğuwitanji.

† 11:11 Matiu 21:18-19 ‡ 11:14 Matiu 21:12-13; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 § 11:17 Asayä 56:7 * 11:17 Järämai 7:11

¹⁹ Heaetäñi, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäuruñqä ämotquamiñqä iquatä, anjä-himqeuñi äväma äukuwi.

Goti Iquenqä tääqä ätäpu, yatñqä vqenqä†

²⁰ Awiñga zä-hiñuitäñi, qu huññqeu äwäpiyänqani, zä-eaqä hiñuä äquñguwi, quatä buta himqä yätunqä yäüä pitanñi äquñguwi.

²¹ I äqunäpiyiñqä, Pitä iqu kñuä indqänäqe, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hiñuä qunya! Zä-eaqä äkasuwä ätunñi iqu, yäüä ae äpiqeqä” ätukqe.

²² I tqanñga Jisasi Iqu iquauñi, “He Goti Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. ²³ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu qoqonñ hñque, ‘Ävauätnä eqä-pñä bu päkinyä’ ätque, iqueqä quuvqä mñi, ‘Matimäuqä yänñqiyä’ kñuä mämeqä eä, ‘Iñi ätimäunñqiyä’ kñuä äme, ätquäqe, iqueqä ätqanñgutqä dunä ätimäunñqiyä” ätukqe. ²⁴ “Iñä etanñi Nyi he etqä, nätmätqä huiñqä Goti Ique tääqä ätäpu yatñqä ävquwi, ‘Ne ämenñqunä’ kñuä ämapu quuvqä eqäpñqe, he ämapñqäüä. ²⁵⁻²⁶ Itanñga he Goti Iquenqä tääqä tññqä ätqäpiyänqani, he hñqutä äwqä äkasuwä-tänñ eänñuwi, iñi iqueqä suqä quvqä etquetñqenqä äwqä hanñuä imäknäpu, hui imäquwi, heqä Heniqu Qäukuä Haqä Yätunñi Iqu, heqä suqä quvqä huätä ämaemäutä, äwqä hanñuä imäknänñqiyä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, äñgisa ämenñäwä?” ätukuwiñqä‡

²⁷⁻²⁸ Qu anñumä Jerusälemä ätimäupiyänqani, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anñ täkñä yäpä inñgisa ikitqätanñga, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Si nätmätqä tä imäkñqeqe, yoqä naqe, äñgisa ämenñäwä? ‘Si ii imäkñqeqe’ tqu äktkqäwä?” ätäpu yatñqä äwikuwi.

† 11:19 Matiu 21:20-22 ‡ 11:25-26 Matiu 21:23-27; Lukä 20:1-8

²⁹ I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu, “Nyi yatḡqä hḡqu hemqänänḡqä” ätukqe. “He Nyi yatḡqä eyqe awä dqäpi, Nyi wäunḡä tä imäkmqä yoqä ändapqä Iquenqe, etmqänä. ³⁰ Häe! He Nyi awä dpu. Jonä asḡä-qäyqä iqu wäunḡä imäkminḡqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?”

³¹ Inḡarḡi quwqä-quwä tii ätḡguwi. “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanḡqä’ tquanḡuatqe, Iqu tiinḡä natänḡqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunḡä itqänḡuwäwä?’

³² Inḡäqe, ne ‘Ämaqetanḡqä’ tuatunḡuäta? I matqä yatunḡueqä” ätḡguwi. Ämaqä, “Jonä iqu, hiḡuä-tqä-queqä” kḡuä indqänätanḡuwiḡqe, zä ipu, matqä ikuwi.

³³ Inḡi qu kimanḡi, “Ne maḡḡeqä” ätukuwi.

I tquanḡuwänḡarḡi, Jisasi Iqu, “Nyi-pqe inänḡi. Nyi yoqä naqä-tänḡä eämä, wäunḡä e imäkätḡqenḡqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

12

*Kukḡuä ktqä, wainqä wäunḡuä miqä quvqä iquaunḡä**

¹ Inḡarḡi Jisasi Iqu qunḡi, kukḡuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä hḡqu guä-wainqä vowä ikqäwätä, täkḡä äqiyäqe, guä-wainqä häukui qonḡqä itä, eqä päquveqätḡqä, hikä huä ätākätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunḡuiunḡä hiḡuä äqumbu pmeqä anḡä quäuqä ämätäqe, itanḡa wäunḡui, ämaqä mbqä meqä imäkḡḡqä hḡquauqä hipa iu äwimä, anḡä kinḡä nämqä wänḡqe. ² Iwä häukui yäüä änduqänḡarḡi, iqu iqueqä wäunḡuä-wiyqä hḡque, wainqä häukui hui äpatäpu wipḡqä, wäunḡuä miqä iquaunḡä dowatänḡqe. ³ Iqu ätimäunḡarḡarḡi, wäunḡuä miqä iqua, iqueni a äkḡqätäpu, ptqä äpäsäpu, nätmätqä hui a maqätqä anḡumä dowatḡnuwi. ⁴ Inḡi wäunḡuä-wiyqä hḡque anḡumä inä dowatänḡqe.

* 12: Matiu 21:33-46; Lukä 20:9-19

Wäunuä miqä iqua iquenä-pqe nyuänju äpäsäpu wombainqä itquapnuwi. ⁵ Ii qäyä iqangpi, Iqu hñqu-pqä inä dowatänique. Inğanj qu iqueni pizqä päkpnuwi. Itanga kuapänäni, suqä asä ii itquapnuwi. Hñquaunji, ptqä äpäsäpu, itanga hñquaunji, pizqä päkpnuwi. ⁶ Inğanji iqueqä ymeqä, iquenqä kuapänä äwinymitätqä iqunä yqänä pmetänique. Iwä yäpaki, 'Wäunuä miqä iqua, nyaqä ymeqä iqueni, qätä wipñqäüä' ätätä, iqu, iqueqä ymeqä ique dowatänique. ⁷⁻⁸ Inğanji wäunuä miqä iqua, 'Kaqä ämeniqä-qu, täsqukuänä' tmbnuwi. 'Maqänänyä! Pizqä äpäsänä. Ga iqueqä wäunuä tä, neqä nemänätñqänänyä' ätnäpu, ique a äkiqätäpu, pizqä äpäkpñyi, iqueä huiwi wäunuä täknä yäpaqä mängisa matnämäupnuwi.

⁹ Inğanji kaqä wäunuä iutänä kawiqu, äänä yänique? Iqu äpätä, wäunuä miqä iquaunji pizqä äpäsätä, wäunui huizi iqua mipñqä väniqe. ¹⁰ Inji he Goti Iqueä buki a matäuqä itqänuwäta?

'Hikä-anä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunuä maeqä hiñuinä äqunquwi, hikä iinjä iqu, anä quea enqä-panä, anä yänänäñqä imäkkä-queqä. ¹¹ Inji tä, Naqä Iqueqä imäkkangji ne hiñuä äqunätaqe, äñguänänñä äqunäñu.' †

¹² Iqu i tquanga, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iqua, kukñuä ktqä ii, iquaunqä äyä tqangqenqä näqñqä ekuwi. Inğanji iqua, Iqueni guä qäyanätpu ikuwi, ämaqä kuapänä etanguwinqä zä wiñgangi qanyä äväma äukuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä‡

¹³ Ämaqä naqä iqua, Parisi hñquatä, Heroti iquenqä äwinyäminqä hñquatäni, Jisasi Iqu kukñuä quvqä hui tqangutqe äkäpñqä, Ique yamwiqä wipñqä ändowatkuwi. ¹⁴ Ique äwimapiyi, "Näqñqä-vqä Iquki, ne Tqä suqenqä

† 12:11 Apqä Bukä 118:22-23 ‡ 12:12 Matiu 22:15-22; Lukä 20:20-26

näqñqä tii eñu. Ämaqeua yoqenqätä, quwqä äwiñqenqätä kñuä mindqänqä itnä, suqä jänänänjinä imäkätnä, Goti Iqueqä suqenqä qäyunä ämotquetqänä. Inji Si kñuä äänä äkiyqiyä? Romätanjä ämiqä naqä Sisa iquenji, ne mbqä takisi ävquatunquätanä, mäwqä iquatunquätanä?” ätukuwi.

¹⁵ Iqua yatñqä naqä-qakuä mäwqä iqanquwiñqe, Iqu näqñqä eäqe, kima tii ätukqe. “He Nyi yamwiqe, suñqä nyiyqä? Mbqä hikä hñqu, Nyi hinguä qunmqä äma quveppu.” ¹⁶ Iqua hñqu äma pñanquwännga, Iqu qunji ämävauqe, “Ktqä tätä, ä yoqä tätänji, tqueqä pmenä?” ätukqe.

Qu, “Romätanjä naqä iqueqeqä” ätukuwi.

¹⁷ Iqu kimanji, “Inji, nätmatqä Sisa iqueqä etanqutqe, ii kaqä-que wipñqeqä. Ä nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanqutqe, ii Goti Ique wipñqeqä” ätukqe. I tquanğa, qu Iqueä kukñuinqä miiqä hii imäkäukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anqumä vauqenqä ätukqe[§]

¹⁸ Satyusi, ‘Ämaqä pizqä äpäkombqä iqua, anqumä hänjä mävauqä ipnuwiqä’ ätminjuwä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yatñqä tii äwikiwi. ¹⁹ “Näqñqä-vqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji, Israitqä iqunenyqä tiinjä ätätä äqäkqe.

‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, känguequ apäqñqä ämetä, kätequenyqä tñänqä hiätñqe, ymeqä hemeñqiyä.’*

²⁰ Itanğa hinjuiqänänji, ämaqä 7 hñguiqua äpmaminjuwi. Itanğa inqñuautanji, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkongqe. ²¹ Itanji käunqñqä iinjä ämeqe, ymeqä meämeqänğa äpäkongqe. Itanğa käunqñqä

[§] 12:17 Matiu 22:23-33; Lukä 20:27-40   * 12:19 Kukñuä-suqä 25:5

huizi iqu, apäkä asä ii ämetä, äpäkongqe. ²² Inji eeqänänjä inguiqua, apäkä iinji ämapiyi, qu ymeqä meämeqännga äpäkongwi. Yäpaki, apäkä ii inä äpäkongqeä. ²³ Inji, ämaqä äpäkombqä iqua ängumä ävauqanguwänga, apäkä eeqänguiqua ämaminuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

²⁴ Iinjä tquanguwännga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukiu äqänänqenqätä, itannga Iqueä yänänänqenqätä maqngä, qämä-qämä ipu, ii ätqäuä. ²⁵ Hea inga, ämaqä ae äpäkombqä iqua ängumä ävaupiyänga, qokä-apäkä mämanqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunä iqua äpmejuwä-pa, iinjä pmapnuwiqä.

²⁶ Itangi ämaqä äpäkombqä ängumä ävaupnuwänqe, Nyi yatngä hemqeä. He Mosisi iqueä tuwanuä zä-yänjä-tänji tä ängqenqä a matäuqä itqänuwenda? Inga, Goti Iqu Mosisi iqueni, ‘Nyi Aprähamä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä’† ätukqeä. ²⁷ Goti Iqu, ämaqä ae äpäkongwä iquauqä manä. Ämaqä hänjä äpmejuwä iquauqä Goti Iqueä. Iinjä etangi, Aprähamä, Aisakä, Jekopä, iqua ae äpäkongwä-qe, hänjä yqänä äpmejä. Iinjä enqä di, he qämä-qämä kuapänä ipu ätätqänäuä” ätukqe.

Kukjuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämäwqätäunqä iqu, äsqukuä?‡

²⁸ Iqua kukjuä yqänä tätqätanguwännga, kukjuä-suqenqä näqngä hnqu äpäqe, qätä äwikqe. Jisasi Iqu quvaqä yatngeni, kima änguänä äyä tquangi äwiyäqe, iqu Jisasi Ique yatngä tii äwikqe. “Kukjuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqä, ga huizi iquau kinganä ämäwqätäunqe, äkisqukuä?” ätukqe.

† 12:26 Ängumä Itmakqä 3:6 ‡ 12:27 Matiu 22:34-40; Lukä 10:25-28

²⁹ Iqu yatŋqä ii vqanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Suqä kinganänjä iqu, tiinji.

‘Israitqä iquenä, kukŋuä tä qätä änguänä wipu. Goti neqä Naqä Iqu, Kiqä-kiuänänjä Iquvqä. ³⁰ Itanğa Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kŋuä indqänqetä, yänänäqŋqetäni, Ique näwe äwinyätinä, Iquenyqänä kuapänä kinğuätŋqeqä.’[§]

³¹ Itanji huizi iqu tiyi.

‘Si tqä-täunqä äkinyätŋqä-pani, ämaqä si-tänä iqi äpmerŋuwä iquauŋqä-pqe, inä kinyätŋqeqä.’^{*}

Suqä iquauŋi, huizi iqua mämäwqätäuqä enäuü” ätukqe.

³² I tquanğa, kukŋuä-suqenqä näqŋqä iqu tii ätukqe. “Näqŋqä-vqä Iquki, Si naqä-qakuä qäyunä ätnyä. Goti hui aŋqe! Iqu Kiqä-kiuänä äpme. ³³ Itanğa ne neqä qeqä-quuvqe, kŋuä indqänqeqe, yänänäqŋqeqe, Goti Iqueni, ävätänä, Iquenyqä kiinjä nenğuätŋqeqe. Itanğa neqä-neuänqä änenyätŋqä-pa, ämaqä huizi iquauŋqä-pqe inä nenğuätŋqeqe. Ne iinjä itunque, ii nanuä, nätmatqä huitanjä-huitanjätä hiqäva äqiyätänä, Goti Iquenyqä tä ikeqeuŋi, suqä tquaqu ämäwqätäuninyqä” ätukqe.

³⁴ Jisasi Iqu, ämaqä iqu kŋuä änguä indqänätä tquanği äwiyäqe, iqueni tii ätukqe. “Si Goti Iqunä miqeuŋi, qäqiqi äpmerŋinyä” ätukqe. Iutanji, ämaqä eeqä zä ipu, Ique yatŋqä hui mäwqä ikuwi.

Kraisii Iqu, tqueqä ymeqäwä?[†]

³⁵ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anjä mätnätanqä iqi näqŋqä ävätä, tii ätukqe. “Kukŋuä-suqenqä näqŋqä iqua, Kraisi ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunjuä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ iqua näqŋqä

§ 12:30 Kukŋuä-suqä 6:5 * 12:31 Hiqäva-imäkkä 19:18 † 12:34 Matiu 22:41-46; Lukä 20:41-44

äänä epu tätqänjä? ³⁶ Dewiti iqunäni, Goti Iqueqä Dnjä Ängüä Iqu, ique kñuä vqanji, tii ätkqe.

‘Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqeqä. “Nyi Tqä himä-wiunqä iquauñi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmettñqinyä,” ätkqeqä.’

³⁷ Inji änäängä? Kraisi Iquenji, Dewiti iqunä, ‘Ñqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqeqä’ änäängqä tätqänjäuä?” ätukqe.

Ämaqä kuapänäni, qu Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäpiyänqanji, yeeqä iminjuwi.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä iquauñqä, wa wipiyä[‡]

³⁸ Jisasi Iqu näqñqä ävätäqä inqanji, Iqu tii-pqä inä ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä tquauñqe, kiinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanjä upñqäuä. Ququawä aquvāqñqeunji, ämaqe iquauñi, ‘Hiunjinqanjqä’ tupñqäuä.

³⁹ Anjä aquvāqñqeunji, anjä ängüä iqinyä pmapñqäuä. Ymisanjä naqä imäkqänqanjä-pqe, anjä ängüä iqinyä pmapñqäuä. ⁴⁰ Inji qu apäqñqä iuauñi, quanqä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanqä tquäpñqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänqanji, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäunikeqä” ätukqe.

Apäkä apäqñqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä[§]

⁴¹ Inqanji Jisasi Iqu, Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqanquwä-tänjä iqi äpmeqe, ämaqä mbqä tnämäuqanquwi, hinjuä äqunä äpmaminqe. Ga ämaqä mbqä hatñä-tänjä kuapänäni, mbqä hävemnäqñqä ätnämäuminjuwi. ⁴² Inqanji apäkä nätmatqä maeqä yawiqä hui äpäqe, mbqä wänqä hnjuaqunä ätnämäukqe. ⁴³ Iqu ii

[‡] 12:37 Matiu 23:1-7; Lukä 20:45-47   [§] 12:40 Lukä 21:1-4

äqunäqe, Iqueqä wäunüan̄qä ämotquamin̄qä iquau, tääqä ätuätumetä tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäkä nätmatqä maeqä yawiqä täsiyqä mbqä ätnämäuqe, ämaqä Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqä täu ätnämäuquwi, iyyqe, eeqänän̄jä iuqe, ämävqätäuqiyä. ⁴⁴ Itan̄ga qokä-apäkä quwqä mbqä kuapä iutan̄ji, wän̄qä hmbu ätnämäuqäuä. Apäkä täsi iinjä ma, mbqän̄jqä äwa itä iyyqä quuvqän̄jqä äwiñqepu, eeqänä qe ätnämäuqä-qae, aañqä pmen̄qiyä” ätukqe.

13

*Hañä-iqä hea yäpakän̄ga timäuniquen̄qä**

¹ I ätäqe, Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä an̄jutan̄ji yäpaqän̄gisa ätimäwa pqañgan̄ji, Iqueqä wäunüan̄qä ämotquamin̄qä hñqu, “Näqñqä-vqä Iuki, Si hiqäva-imäkkä an̄ji hiñuä qunyä. Kiqä hikä naqetä, an̄jä qeqätqetan̄ji, äänä ämätukuwätiyä-qe, ne iinjä man̄jä matqä yan̄qunä” ätukqe.

² I tquan̄ga Jisasi Iqu iquen̄ji, “Si an̄jä naqä tä mät-nätan̄qä tquaun̄ji hiñuä äqunän̄nä? Hikä iqua yän̄qä-män̄qeu yqänä tii makñqä, qäpu heniqeqä. Eeqäpnä qäpu äsisäupu, bi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³⁻⁴ Jisasi Iqu qoqon̄jä Olipä iu, hiqäva-imäkkä an̄jä nän̄gisa mätnätan̄gi äqunä pmetan̄gan̄ji, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, itan̄ga Endru ique, iqua quwqä-quwänä Jisasi Iquen̄ji yatñqä tii äwikuwi. “Nätmatqä iinjä, äkn̄ga timäuniquä iinjä, natiyä. Itan̄ga ne squä-ganä mänätque-qan̄guti, ga ne iutan̄ji näqñqä eätanä, ‘Ou, nätmatqä tiinjä tqua timäuniquen̄qä äyä änatqiyä,’ kñuä neyän̄inqäuä” ätukuwi.

⁵⁻⁶ Yatñqä ii vqañguwän̄ga, Iqu iquauñji, tii ätukqe. “Qu quan̄gä etäpu, hiqä kñuä indqän̄jqä qui emäkqän̄qe,

* 13: Matiu 24:1-51; Lukä 21:5-36

he mimbiyä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä ätimäuqisäpu, ñqä yoqe ätäqisäpu, ‘Nyi qäqunjqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä kñuä indqänqe, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁷ Itanga he ämaqe mäkä naqänänjä päunqeyqanquwi qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kinä danjä hui mäkä äunätqänäuä’ tqanqä qätä äwiyäpiyanqanji, he zä ipu, yäunjuä-yäunjuä miqä pa iqäpñqä. Nätmatqä iinj ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änänjqä. ⁸ Ämaqä huitanjä iqua, hueqä-himqä huitanjä iquatäni, mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hñqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäni, mäkä humbnuwiqä. Hñqäqinj, qua ekä yäniqeqä. Itanga hñqäqinj, buayä dä naqänänjä timäuniqeqä. Apäkä iua, ymeqä änä ämipñqä tänjä-hunqä ämetqänjuwä-panji, nätmatqä iinj iqua-ganä timäuniqeqä.

⁹ Iinjä etangi, he yasämä mimbiyä.† Ämaqä naqä kukñuä mitqä iquauñqä etma upnuwi. Itanga anjä aquväñqä iu ptqä hepäkñuwi. Itanga qu Nyi mändi ängittqiyäpu, he anjä-himqeutanjä ämaqä naqä iquauä hinuä iqi ekitqätepnuwi. Ii he iquau kukñuä äñguä we-hunqä-täni, awä eeqä tupñqeqä. ¹⁰ Itanga Ämaqä eeqänänjä, qua äwitqutänqä-pa, qu kukñuä äñguä we-hunqä-tänñqe, qätä-ganä wipnuwänqeqä. ¹¹ Itanga qu etmepu, kukñuänqä etma uwqanqppqe, ‘Ne kukñuä äänä tatuñquäwä?’ kñuä maeyqä itä, zä miqä iqäpnä. Inqanji kukñui, he matqä, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu täniqeqä. Inji, he kñuä Goti Iqu etapqanqenä tqäpnä.

¹² Ämaqä hui quwqä kätä-känqgueque, huiziqua ique pizqä päkñqä iinjqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itanji kaniqukua, quwqä ymeqä iquau-pqe, suqä asitanjinä itquapnuwiqä. Itanga ymeqä iqua, kunaqä-kunuñuautä-pqe, mäkä äunäpu asä ii ipnuwiqä. ¹³ He Nyaqä yoqä-tänjuenä etangi, ämaqä eeqänänji himä-wiunqä emäkqäp-

† 13:9 Matiu 10:16-22; Lukä 21:12-19

nuwiqä. Injäqe qokä-apäkä hanjä-iqä qäpu etqänqanqä yänjä äqämbu äpmamitpqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanjä iqumuatäniqeqä” ätukqe.

¹⁴ (Ämaqä kukjuä tä a ätäutäqä iqu, näqñqä änguänä mequätñqe.) “He nätmätqä qui imäkqä quvqänänjä iqu anjä pmua imäknänqä iqi tqäutangi qumbnuwiqä. Inqani qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonjä yätunqä yqäpñqä. ¹⁵ Ä ämaqä anjä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmäütäqänqani, iqu anjä yäpä yänqisa mäpeyqä itä, iqueqä nätmätqä anjä yäpä inqisa witangutqenqä kñuä mindqänqä itä, hämänänä zä uwquänqä. ¹⁶ Inq ämaqä, iqueqä wäunjuä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anqumä mäwqä iquänqä. ¹⁷ Itanqa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänjä iuaunqätäñi, zä maqänä mäwqä iqanqppenqe, huäqä kiinjä hunqeqä. ¹⁸ Nätmätqä quvqä iinj, yunjuä qunqänqa matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä Iqenqä tääqä tqäpñqeqä. ¹⁹ Itanqa hanjä-iqä inga timäunike, naqänänjä ämäwqätäunike. Goti Iqu qua imäkkqänqata tänqa tinqe, hanjä-iqä tqutä asänänjä matimäuqä iminjeqä. Qänakndañä-pqe, iinj matimäuqä yäniqeqä. ²⁰ Hanjä-iqenqe, Naqä Iqu, ‘Wänqäpu wäniqeqä’ ae ätkqeqä. Iqu iinjä mimäkqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkñgäpñingä. Injäqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunjuä ikqä iquaunqä kñuä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäniqeqä” ätukqe.

²¹ “Inqani ämaqä hui, ‘He hiñuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunjuä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Nänji äpmenä’ etqanqppqe, he qätä mäwiyqä pa iqäpñqä.

²² Ii tiinjä etanqi. Ämaqä quangä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä änyikqä iqunqä’ etäpu, ämaqe kñuä iqä mapñqenqä, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitanji imäkpnuwiqä. Quangä-tqä iinjä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu,

Iqueqänjqä atäunjuä ikqä iquauñi, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanğa ämaqä huizi, 'Nyi hiñjuä-tqä iquñjqä' ätäpu, asänänjä imäkpnuwiqä. ²³ Iinjä etanği nätmatqä eeqä timäuniqenjqä Nyi ganä awä näwi etqä. Inji he yasämä mimbiyä.

²⁴⁻²⁵ Itanğa, hañä-iqä naqänänjä ae etqä iqua qäpu hiqanğarñi, maqänänñi mäptqä iqu hea äwitä, qanjuä iqu mäyänjqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji äväma qua täu qiyäpäkñganğuwänğa, ga nätmatqä yänänäñjqä qäukuä yätu äwiñuwi ämenjä ipnuwiqä.† ²⁶ Inğarñi qu, Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäñqetä, Iqueqä we-huñqä naqänänjä itä pğanği qumbnuwi. ²⁷ Inğarñi Iqu eñätqä iquau ändowatätä, ämaqä 'Ŋqeçä' ätätä atäunjuä ikqä iquauñi, qäukuä-qua hituñjuä äwitqutänjqä-pa, aquvä eeqänä maqiyäniqe.

²⁸ Itanğa zä-eaqä iqu ämetquetñqenjqä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mñi änyä-hänjä inğqäqe, näqñqä tiinjä iqäpñqä. Yuñjuä äqunätñqe qäpu eätä, mäptqä dñä hinätñqe, qäqi etanğiyqä. ²⁹ Asä iinjä, he nätmatqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanği äqumbiyänğarñi, he näqñqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnjqä anjä hänaqä iu näwe tqäutangiyqä. ³⁰ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inğa pmapnuwä iqua, qu mapäkoñqä yqänä pmetanğuwänğa, nätmatqä eeqänänñi timäuniqeqä. ³¹ Qäukuitä, quaetä qäpu heniqe. Mä Nyaqä kukñui qäpu maeqä yäniqe.

³² Injäqe nätmatqä iinjä äkñğa timäuniqä iinqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutanjä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundänñi, ne änyä maqñqä eänjunä. Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä. ³³ Nätmatqä iinjä äkñğa timäuniqenjqä änyä maqñqä eänjuwä-qae, yasämä ätuäqämepu, hiñjuä äqumbu pmetpñqe. ³⁴ Ii tiinjä

† 13:24-25 Asayä 13:10; Joeli 2:10

enqä-parji. Ämaqä hñqu kiñä hmqä wätñqä, ga iqu, iqueqä wäunüä-wiyqä iqua, iqueqä anjä mipñqä ävqä-parñä iinjiyi. Ga wäunui, ique-iqueqä äpatätä, kikiñä väniqe. Inji, hänaqä qñqanä miqä iquerji, ‘Yasämä ätuäqä-manä pmettñqeqä’ tuäniqe. ³⁵⁻³⁶ Iinjä etanji, ‘Kaqä anjä-tänä iqu, heätänä-qe, ä quaesqänğanä-qe, ä zänqä kñuä duätqätanğanä-qe, ññ zä we-hunğanğanä-qe, äkñga ti päniqätiyä-qe’ änyä maqñqä eänäuä. Iñqe, he yasämä ätuäqämepu, ga hui, ‘Iqu inğa pññqiyä’ kñuä maeyätanğa, äpätqe, hiqaqä witanğa hiqänqä iinjqäuä. ³⁷ Nyi kukñuä etqe, qokä-apäkä eeqänänjä iu ätquä. ‘Ga yasämä ätuäqämapu pmäpñqä iinjqä’ etqänä” ätukqe.

14

Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkññqä ätñguwiñqä*

¹ Hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänjuwä iqtä, bretqä yerjuä qo-matäuqä hiunji iquatä timäutñqä, hiunji hñquaqu änyä äwäminqe. Inğanji hiqäva-imäqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatäni, kukñuä ätqämanäpu, “Ne Jisasi Ique maqñqä itmetanä pizqä päsatunqe, äänä imäkatunquäwä?” ätñguwi. ² “Ämaqe hiñuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqe, ne suqä iinji, hiunji naqänänänğa mimäqä yatunqe” ätñguwi.

Apäkä hui, eqä jinanjä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänju equatekqenqä†

³ Jisasi Iqu anjä-himqä Betani, Saimonä Wänymänjqeä‡ anju buayä gmanätqätanğa, apäkä hui hikä häkä eqä jinanjä-weqä inqä hñqu, äma äwimetä, häkä pmäukui ikuväqe, eqä jinanjä-weqe Jisasi Iqueä nyuänju

* **14:** Matiu 26:1-5; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † **14:2** Matiu 26:6-13; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8 ‡ **14:3** Saimonä iqu hiñuiqänänji wänymänjqä-tänjä äpmaminqä etanji, qu iquerji “Wänymänjqeä” ätumiguwi.

äwiquatkqe. Häkitä, eqä jinaṅjä-weqetä, kiqä mbqe naqänäni. ⁴ Inḡarṅi apäkä ii, ii imäkqanḡeṅqä, ämaqä iqi pmamiṅuwä ii, äwqä äkasuwä imäkpiyi, quwqä-quwä, “Eqä jinaṅjä-weqe, suṅqä hiṅgi qui imäkqiyä?” äṅḡuwi. ⁵ “Eqä jinaṅjä-weqe, mbqä 300 täuqä imäknäqe, mbqä ämanäqe, ämaqä nätmätqä maeqä iu winätḡqänänjqä.” Ii ätmbiyi, apäkä iinḡi äkasuwä ätukuwi.

⁶ I tḡanḡuwänḡa, Jisasi Iqu ätukqe. “Iinḡi hiḡuinä qumbiyä. Suṅqä haṅjä-iqä vqäüä? Ii Nyi suqä anḡuanäni inmäkqiyä. ⁷ Ämaqä nätmätqä maeqe, hesä anäṅi, hea ique-ique pmetḡḡäüä. Iinḡä etanḡi, ‘Yätamäkqä eanä’ kḡuä eyqe, yätamäkqä wipḡqe. Mä Nyi iinḡä maetqe, Nyi hesä anäṅi, hea ique-ique mäpmeqä itmniqeqä” ätukqe. ⁸ “Apäkä täsiyqe, ae äyä imäkqiyä. Ii eqä jinaṅjä-weqä anḡiquatqe, Nyaqä huiwi qua witḡeṅqä näwi-ganä inmäkqiyä. ⁹ Nyi naqä-qakuä etqä. Anḡä eeḡänänḡä im-imä kukḡuä anḡuä we-huḡqä-tänḡi awä ätäkipiyänḡarṅi, apäkä täsi inmäkqenḡä awä inä tqäḡḡeqä. Inḡi qu iinḡqe, hui mimäüqä iqäḡḡänänjä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueṅi, himä-wiuṅqä iquau väṅḡä ätukqenḡä[§]

¹⁰ Itanḡa Jutasi Iskarioti, Jisasi Iqueqä ämaqä 12 iquau-tanḡä hḡqu, Jisasi Iqueṅi, hiqäva-imäkqä naqä iquauä hipa iu väṅḡä, täkqä tuätḡqä äukqe. ¹¹ Qu iinḡä qätä äwipiysi, yeeqä ipu, “Ne naqä-qakuä mbqä hui ktapanḡunä” ätukuwi. Inḡarṅi iqu, “Äkḡḡa ti itmetmä wimḡändiyä” tä iqe, huänḡänḡä qävqä iminḡqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunḡuä yätquakä iquatä ymisanḡä yäpakä anḡuwänḡanḡä^{*}

[§] 14:9 Matiu 26:14-16; Lukä 22:3-6   ^{*} 14:11 Matiu 26:17-30; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26

¹² Hiunji naqänänjä bretqä yejuä qo matäuqä bñqä iquauqä hiunji kiñganänjä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iqueni, Israitqä iqua Pasopañqä kñuä indqänäpiyängañi, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. Ingañi Iqueqä wäuruänqä ämotquamiñqä iqua, “Si Pasopa iutañä ymisañä dñqe, ne nätmataqä näwinyänji äñgi kimäkiyatunquäwä?” ätukuwi.

¹³ Ingañi Jisasi Iqu, Iqueqä wäuruänqä ämotquamiñqä hñquaqi, ändowatätä tii atukqe. “Qe aña-himqä yätunqä hinyqä. Ämaqä eqä-häkä meqä hñqu äqemeñqiyä. Ga iqueni, qänaki wivändqinyqä. ¹⁴ Iqu aña yäpä yängisa paquvqanğa, aña kaniqueni, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowatqiyä’ suinyqä. ‘“Nyitä, ñqä ämaqä wäuruänqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä aña hiññqä ängikä?” äyatqiyä,’ suinyqä” ätukqe. ¹⁵ “Qe ii tquanğiyänğa, iqu aña hiññqä naqänänjä haqä yätqä ämätnänqä iqueni ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä ñqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqini, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹⁶ I tquanğa, iquaqu eyi, aña-himqä yätu ätimäyi, nätmataqä eeqänä Jisasi Iqu ätukqä-pa imäknätanğa äqunyyi, Pasopa iutañä ymisañä bñqenqä näwi imäkkiyi.

¹⁷ Heaetäñi, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, eeqäqua ätimäukuwi. ¹⁸ Qu ymisañä änäpu äpmapiyängañi, Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä etqä. Hesañä hñqu, Nyiñqä täkqä tuänä. Ii ämaqä Nyitä ymisañä anä änätqänjuwä iquendañä hñquvqä” ätukqe.

¹⁹ I tquanğa, iqua äwqä-hañä ämepu, hñqunä-hñqunäñi, “Ii nyi ma! Qäyutanä?” ätukuwi.

²⁰ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He 12 iquendañä hñqueyqä. Ämaqä Nyitä bretqä hevqä asiu äyämätä äñgqäqä iqueyqä” ätukqe. ²¹ “Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iqu,

Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, ‘Äpäkonänqiyä’ ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. Itanji Ique himä-wiuñqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanjä-iqä naqänänjä wimenqiyä. Ämaqä iinjä imäkätñqä iqueni, känai maunyqä-säpi, ii äñguä hitäningä” ätukqe.

²² Qu ymisanjä änäpiyängañi,† Jisasi Iqu Bretqä hñqu ämeqe, Goti Ique “änqiuqä” ätuäqe, äkutätä, Iqueqä wäuruänqä ämotquaminqä iquau, ävqäwätä tii ätukqe. “He mändaupiyä. Tä Nyaqä huiwiyqä.” ²³ Itanji Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Ique “änqiuqä” ätuäqe, iquau ae äväqetani, eeqäqua iuta äñguwi. ²⁴ Itanji, Iqu tii ätukqe. “Tä Nyaqä häñequeqä, Goti Iqu kukñuä guä mäsäueñqe, yänänäñqä imäkätñqä diñqe. Nyi ämaqä kuapänänjä iu yätamäkqä vätnqe, ñqä häñeque equatqänä” ätukqe. ²⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Nyi wainqä-eqe, Goti Iqunä miqänğa häñi nmniqänğanqe, anğumä manqä imqänä” ätukqe.

²⁶ Inğanji qu apqä hñqu ätpiyi, anjä-himqä iu äväma, qoqonjä Olipänqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “‘Nyi Iquenyqe änyä maññeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä‡

²⁷ Ii äwäpiyängañi, Jisasi Iqu iquauñi, tii ätukqe. “Heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mäñdi päwiñqiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tiinjä ätä äqänänqä-payqä.

‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iinjä imäkqanğmdqänğa, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’§

²⁸ Itanji Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anji nyivauqumuatqanğa, Nyi qua Galili iuñqä hiñuiqä emamniqeqä” ätukqe.

---

† 14:22 Matiu 26:26-28; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 ‡ 14:26 Matiu 26:31-35; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38 § 14:27 Sakätiyasi 13:7

²⁹ I tquanga Pitä iqu, “Iqua eeqänä, quwqä quuvqä heqiyqe mändi qäyä äpäwiqanguti, nyi ii miqä ymqänä” ätukqe.

³⁰ I tquanga Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä äktqänä. Heatqä tquenji, kukutakisqä äkakä hñquaqu matqännga, si Nyinqe, ‘Nyi Iquenyqä maqñqe,’ hñquaqu-hñque ttñqinyä” ätukqe.

³¹ Jisasi Iqu ii tquanga, Pitä iqu yänjä äqänätä, “Qäyä eänä. Si äpäkongti, nyi-pqe anä päkonenqe. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä maqñqe’ matqä imqänä” ätukqe. Itañi wäunüänjqä ämotquaminjqä eeqänänjä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

Gesemäniñi, Jisasi Iqu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenjqä*

³² Inğanji iqua, anjä yoqä ‘Gesemäni’ qonätangqeu ätimäupiyl, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänjqä ämotquaminjqä iquau, “Nyi Goti Iqutä kukñuä tenqeä. He täqi pmapiyä” ätukqe. ³³ I ätuäqe, Iqu Pitä ique, Jemisi ique, itanga Jonä ique itumeqe, iqua Iqutä anä äukuwi. Inğanji Iqu hanjä-iqä wimetñqä iqangqenjqä, Iqueqä äwqä tämñi änä mäwimänjqä ikqe. ³⁴ Iinqe, Iqu tii ätukqe. “Hanjä-iqä tqu, Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi imbtäumäkkä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqinji yasämä äminyäpu, pmapiyä” ätukqe.

³⁵ Inğanji Iqu nänä hmbu äwäqe, qua iqi äqiyäpäknätä, hanjä-iqä wimeqangqä iquenqä huänjqä hui etangutqe äwimasiyätñqä, Goti Ique kukñuä ätkqe. ³⁶ Iqu, “Aba,† Apikukiyä. Si nätmätqä äwa mämiqä imäkkä Iquki, häkä hanjä-iqä-tänjä tqu, huätä mändavä. Inäqe Nyaqä äny-inqeunji qäyä etanguti, Tqä äkinjqä dunä isñqeä” ätukqe.

* **14:31** Matiu 26:36-46; Lukä 22:39-46 † **14:36** Kukñuä “Aba” ii Israitqä iquauqä anjä-kukñuiyi. Kiqä quati, “Apä.”

³⁷ I ätäqe, angi äpäqe, ämaqä anä ätuma äukqä iqua hiqaqä witanğä äquŋqce. Iwä Pitä iqueni, “Saimonä iquki, änäänjñqäwä? He Nyitä anäni, wñjqäpu mämiŋqä iquwiuä?” ätukqe.

³⁸ “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä diŋqe, he äminyäpu, Goti Iqutä kukñuä tpiyä. Hiqä quuvqe, nätmätqä qäyunä imäkqñqä äwinyätanğqä-qe, huiwi yänänäŋqä maeqeqä” ätukqe.

³⁹ I ätuäqe, anğumä äwäqe, Goti Ique kukñuä asi, anğumä ätukqe. ⁴⁰ Ae ätuäqe, iquauŋqä anğumä äpäqe, iqua hiŋuä kukuñuä wiyqanği, hiqaqä witanğä äquŋqce. Ique kukñuä äki-äki tupñqe, änyä maŋqä yqänä emiñuwi.

⁴¹ Hñquaqu-hñque äwimetäqñganji, Iqu iquauñi, “He hiqaqä äwäpu, hapä yqänä äpmeñäuä?” ätukqe. “Ga qäpu genji. Hiunji tä, qñŋa qe ätimäuqiyä. Hiñuä qumbu! Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäkqä iquauä hipa iuñi, täkqä tqä iuta ävqiyä. ⁴² He pämä äpmepu, äwanä! Hiñuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätñqä iqu, ae qäqi ätimäutñqä iqiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä#

⁴³ Jisasi Iqu kukñuä ii yqänä tätqätanğa, Jutasi ämaqä 12 iquautanğä iqu ätimäukqe. Iqutäñi ämaqä kuapanä, ipäqäyünä, ä jävqä a äqätqä ätimäukuwi. Ämaqä ii, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, itanğa qokä-apäkä iu miqä iquatä dowatqanğä, ätimäukuwi. ⁴⁴ Qu änyä upñqä imäknäpiyñganji, täkqä-tqä iqu huiziquauñi, tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwuñgundi, he Iqueni a äkiqätäpu, yasämä ätuma uwqäpnä.” ⁴⁵ Qu ätimäupiyyi, iqu Jisasi Ique äwimeqe, Iqueni, “Näqñqä-vqä Iqukiyä” ätuätä, Ique

14:42 Matiu 26:47-56; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11

himä kikiyā äwutängqe. ⁴⁶ Ingarji qu Jisasi Ique itumepu, a yänänäqñqä äkiqätukuwi. ⁴⁷ Iqua, Ique a kiqanġuwänġa, Iqutä qäqi anä tqäuminjuwä hñqu, iqueqä ipäqäyünä ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunuä-wiyqä hñque, qätä mñä hämänä ätqavämäukqe.

⁴⁸ Ingarji Jisasi Iqu, “He ipäqäyünätä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpästätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänjuwä-pa, Nyi-pqe, iinunä etanġä äñgiqätqäuä?” ätukqe. ⁴⁹ “Hiunji ique-ique Nyi hesä anä äpmamä, hiqäva-imäkqä anä ququawä iu näqñqä vätqätanġqä inġa manġiqätqe, sunġä itqänjuwäwä? Injäqe, he tä iquwi, kukñuä Goti Iqueqä bukiu ätnänqeuñi, qäyunä ätätanġqenqe” ätukqe.

⁵⁰ Ingarji Iqueqä ämaqä iqua, eeqänä zä äväma äwekuwi.

Hikñä hñqu zä äukqenqä

⁵¹⁻⁵² Zä ii uwqanġuwänġa, hikñä gquä hñqunä huäqä hutñqä hñqu, Jisasi Ique qänaki ti äwivändqanġa, qu iqueni a kiqätqanġuwänġa, iqu gque iqinyä iquvesemä, ipätäkqä zä äukqe.

Ämaqä naqä iqua, “Iqu qäyä päkonätñqe” ätkuwinqä[§]

⁵³ Qu Jisasi Iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquenyqä ätuma äukuwi. Ingarji hiqäva-imäkqä naqä iquau, ämaqe u miqä iquau, itanġa kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu iqi aquvā äqänjuwi. ⁵⁴ Pitä iqu, Jisasi Iquenyqä, kinä-tämä qänaki äuminqe. Hiqäva-imäkqä naqä iqueqä anä ququawä iqi ätimäuqe, iqini, iqu ämaqä ämayukä-imanqä iquatä äpme, tä-diyeqä inyiminqe.

⁵⁵ Ingarji, Jisasi Ique pizqä päkñqenqä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä hiuzi iqua qäsänjä,

[§] 14:51-52 Matiu 26:57-68; Lukä 22:54,63-71; Jonä 18:12-14,19-24

Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätņqenqä qävqä yanätpiyi, ämävqänģuwi. ⁵⁶ Ämaqä kuapänä Iquenyqä quangä kukņuä täqisqanģuwä-qe, quvaqä kukņui yamuätqänģä ikuwi, asänä mäwqanģi äqunģuwi.

⁵⁷ Inģanģi ämaqä hņqua pämä ämatqäupiysi, Jisasi Iquenyqä quangä kukņuä tii ätukuwi. ⁵⁸ “Ne Ämaqä Tqu tii tqanģi äwikque. ‘Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anģä, ämaqä-qua mäqtqe, Nyi äqiyäpnetmä, anģumņi, hi-unģi hņquaqu-hņque mätmniqeqä. Inģaqe Nyi hipaetä mamätqä imqänä’ tqanģi, äwikqueqä” ätukuwi. ⁵⁹ I tqanģuwä-qe, quvaqä kukņui asänä mäwqä ikqe.

⁶⁰ I tqanģuwänģa, hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquauä hiņuä iqi ätqäuä, Jisasi Ique yatņqä tii äwikqe. “Ämaqä tä kukņui Siņqä ätquwi, änäänģä? Si kima hui matqä isņqätanä?” ätukqe. ⁶¹ I tquangģä-qe, Jisasi Iqu kima miqä, Iqueä kukņuä hui mätkuä da ikqe.

Inģi, hiqäva-imäkqä naqä iqu anģumä yatņqä tii äwikqe. “Kraisi, Goti Iqu ne ämineyätņqä atäunģuä äkikqä Iqukita? Ä Yoqä haqä yätu ämaetunģuä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?” ätukqe.

⁶² I tquangģa, Jisasi Iqu, “Nyi qäqunģqä. Itanģa Ämaqeusqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänjänäqņqä-tänģä Iqueqä hipa ämuangģisa pmetanģi hiņuä qumbnuwiqä. Itanģa Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepqanģi qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶³ Iqu i tqanģqenqä, hiqäva-imäkqä naqä iqu äwqä tnänģä wiņģanģi, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iquenyqä kukņuä hui inä natņņqe, ne suņqä qävqä yatunģuäwä? ⁶⁴ Iqueä kukņui, Goti Ique äkittqiyätä tqanģi, qätä äyä äwiyänģunä. Ga heyaqä kņuä imņi, äänä eyqi?”

Inģanģi eeqänänģi qu, “Iqu suqä quvqä imäkqä-qae, qäyä päkonätņqeqä” ätukuwi. ⁶⁵ Itanģi ämaqä hņqua,

Iqenji makukuä äwqutäpu, hiñuä huäqä äkeuätäpu, hipa äpäsäpu, “Si tqu kpäsqiyä? Hiñuä natiyä” ätu-miñuwi. Itanğa ämayukä-imañqä iqua, Iqenji itmepu hipa äpäkuwi.

Pitä iqu, ‘Jisasi Iquenyqä maññeqä’ ätkqenqä*

⁶⁶⁻⁶⁷ Pitä iqu täkñä yängisa ququawä mänji pmetanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäñuä-wiyqä apäkä hui äpäqe, Pitä iqu tä diyeqä imäknätqätanği äqunäqe, ique hiñuä yqänä äqunä, “Si Jisasi Nasäretqätanğa Iqutä anä äpmetqänjiyä iqukuiyqä” ätukqe.

⁶⁸ Ii iinjä tquangqenqä, iqu, “Oeyqä, si ii ätñi, nyi änyä maññqä enänä” ätuäqe, yäpaqängisa äwätä, täkñä hävqä qänätanğqä iqi ätqäukqe. Inğanji kukutakisqä hñqu äkakä ätkqe.

⁶⁹ Wäñuä-wiyqä ii, iquenji iqi äqunäqe, anğumä ämaqä iqi tqäutangwiñi, “Ämaqä tqu, qutä anä äpmetqänjuwiqä” ätukqe. ⁷⁰ Ii käyä ätquanği, Pitä iqu anğumä “Oeyä” ätkqe.

Iwä wänqä hmbu ti imänğanğa, ämaqä iqi ätqäu-miñuwä iqua, “Si Galilisanğa iqukiyqä. Inji si oeyä matqä pa. Si, qutä anä äpmetqänjuwiqä” ätukuwi.

⁷¹ Ga inğanji iqu tii ätukqe. “Ämaqä tä ätätqänjuwä Iquenyqe, nyi änyä maññqä enä. Nyi quanğa etqändi, Goti Iqu, nyi qui nyimäkänjiyä.”

⁷² Iqu kukñuä iinjä ae ti tqanğa, kukutakisqä äkakä huiz-iqu ätkqe. Inğanji Pitä iqu, Jisasi Iqu “Kukutakisqä äkakä hñquaqu matqänğa, si Nyinqe, ‘Nyi Iquenyqä maññeqe,’ hñquaqu-hñque ttñqinyä” ätukqenqä kñuä äwikqe. Inğanji, iqu iinjä imäkätäqenqä huäqä kiinjä wunğanği, kñuä kuapänä äqäkqe.

* 14:65 Matiu 26:69-75; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

15

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hinguä iqi ätqäukqeqä*

¹ Zä we-hungangqetäni, hiqäva-imäqkä naqä iqua, kuknuä-suqeqä näqeqä iquautä, ηη ämaqä naqä huiz-iquautäni, qu Israitqä iquau miqä eeqänänjä iqua qäsäni, kuknuä naqä-hηqunä imäkkwi. Itäni qu Jisasi Ique guä äkiqiyäupu, ätuma Pailoti ique äwikuwi.

² Itanga Pailoti iqu, “Si Israitqä iquau Miqä Naqä Iqukitanä?” ätuätä, yatηqä äwikqe.

Jisasi Iqu ämävauqe, “Iini, si qe ätnyä” ätukqe.

³ Inganji hiqäva-imäqkä naqä iqua, Jisasi Iquenyqe, “Iqu suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätηeqä” ätqua äukuwi.

⁴ Iinjä etaηgi Pailoti iqu Iqueni, “Si kuknuä hui kima matqä isηqätanä?” ätuätä, yatηqä angumä äwikqe. “Hinguä qunyä. Qu Sinyqe, ‘Suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätηeqä’ äyä ätqäuä” ätukqe. ⁵ I tquanga, Jisasi Iqu kuknuä hηqu mätkuä ikqe. Iqu i iqangqeqä, Pailoti iqu, “Kuknuä hui matqä suηqä iquitiyä” tä, kηuä kuapänä ämakqe.

⁶ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyängäni, Israitqä iqua, “Ne guä pmetanguwä iquautänjä iquenyqä äneηgiyä” tqanguwä iqueni, Pailoti iqu huätä äwiquteminqe. ⁷ Inganji ämaqä hηqua, ämiqä naqä iquau huätä mamanä-tpu ipu, huiu pizqä äpäkkuwiηqä guä äpmamiηuwi. Qutanä hηqu, Baräpasi iquvi. ⁸ Itanga ämaqä kuapä aquvä äqänguwä iqua, Pailoti ique äwimepu, “Hiniqänä imäkmiηä-pa, iinjä imäkiyä” ätuäpu, yatηqä äwikuwi.

⁹ Qu iinjä tquanguwänga, Pailoti iqu, “Israitqä iquau Miqä Naqä Tqueni, huätä equtäutmä etapmqätanä?” ätukqe. ¹⁰ Hiqäva-imäqkä naqä iqua, Jisasi Iqu yoqä

* 15: Matiu 27:1-2,11-31; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16

naqä metqätangqenqä äwqä quvqä imäkäpu, Ique ätuma vqanquwiŋqä, Pailoti iqu näŋŋqä yasämä eäqenqä, ii ätukqe. ¹¹ Pailoti iqu i tquanŋqä-qe, hiqäva-imäkqä naqä iqua, qokä-apäkiuqä kjuä iuŋi hiŋi-hiŋi iwimäkäpu, Pailoti iquenŋi, “Jisasi Iqu qäyä etanguti, Baräpasi Iquenyqeqä” tupŋqä ätukuwi.

¹² Inŋaŋi Pailoti iqu, “Inŋi, ‘Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä’ ätätqänuwä Iquenŋi, nyi äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

¹³ Inŋä tquanŋa, qu kima tnänjä tii ätukuwi, “Iquenŋi, zä-huätati hunätŋqä imäkiyä!”

¹⁴ Inŋä tquanŋuwänŋa, “Inŋi suŋqe? Iqu suqä quvqä äki imäkätŋqäwä?” ätukqe.

Kimari, qu marjä yänänäŋŋqä ätäpu, “Zä-huätati hunätŋqä imäkiyä!” ätukuwi.

¹⁵ I tquanŋuwänŋa, iqu, qokä-apäkiu yeeqä iwimäkätŋqä wiŋŋaŋgi, Baräpasi iquenŋi quŋqä huätä äwiqutekqe. Itanŋa iqu, Jisasi Ique ptqä päkŋŋqä imäkätä, ämaqä mäkä-iqä iquau hipa iu zä-huätatä huepŋqä äwikqe.

¹⁶ Pailoti iqu, iquau vqanŋa, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iquenŋi, kiyapqä iqueqä anä ququawä yänŋisa ätuma äpeyäpiyänŋaŋi, mäkä-iqä huizi iquaŋqä tääqä ätukuwi.

¹⁷ Inŋaŋi iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quanŋä ämiqä naqä enqä-pa hiätŋqä tii imäkuwi. Iqinŋi qu iquenŋi, qäkä ipisqä hämänänä hŋqu äwiyätpiyi, guä yänjä-tänŋi ämaqä naqä hŋqueä yŋŋa-nänä äkuäquväpu, Iqueä nyuänŋiu ämuäkuwi. ¹⁸⁻¹⁹ I imäkiyi, qu iquenŋi, “Israitqä iquau Miqä Naqä Iquki! Hiunŋinŋanŋqä” ätuäpu, häsuänŋitä Iqueä nyuänŋiu äpäsäpu, Iquenŋi makukuä äwqutäpu, itanŋa suqä ämaqä naqä hŋquenŋqä ipqä-pa, Iquenŋi qonŋä äwoktäupu iminuwu. ²⁰ Qu Iquenŋi quvqä iinŋi qäpu itquapiyi, inŋaŋi qäkä ipisqä iqu huätä ätäuquväpu, Iqueqä qäki anŋumä

äwiyätukuwi. Itanji Iquenji, zä-huätati huepḡḡä ätuma äukuwi.

Mäkä-iqä iqua, Jisasi Iquenji zä-huätati äuekuwiḡḡä†

²¹ Ämaqä aḡä-himqä Sairinisaḡä, Aleksandä iqueqätä, Rupesi iqueqätä, iquaquiyqä kanä Saimonä iqu, aḡä-himqä yäpaqāḡḡisa äpmamiḡḡe, yāḡḡisa paquvqāḡḡaḡi, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqu zä-huätatä hunätḡḡä ze, iqu metḡḡä imäkkuwi.

²² Qu Jisasi Iquenji, aḡä yoqä Golketa qonätanḡḡeḡḡä ätuma äukuwi. Yoqä iinji, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuāḡḡä-yāḡḡä.’ ²³ Iqinji qu Jisasi Iquenji, wainqä-eqä duḡi marasinqätä qäsä imäkḡḡe, täḡḡä-huḡḡe Iqueqä huiwiuḡi wipti iqiyätḡḡä wisäuqāḡḡa, Iqu mämotaḡḡä ikqe. ²⁴ Inḡaḡi, mäkä-iqä iqua, Iquenji zä-huätati äuekuwi. Iqua, Iqueqä gquetä ämuasmāḡḡetä iwäsäupu, kikiḡä mapḡḡä häḡä ikuwi.

²⁵ Qu Iquenji zä-huätatiḡi, mäptqä awänä mämpeqä 9 klokḡa äuekuwi. ²⁶ Quwqä suqä imäkmiḡḡuwä duḡi, kukḡuä ämitkuwä iqu, ätäpu tii äqiyekuwi. “Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä.” ²⁷⁻²⁸ Itanḡa Iqu-tāḡä qäqiqinji, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hḡquaquini, zä-huätatä äuekuwi. Hḡquenji, hipa ämuāḡḡisa äuepu, hḡquenji qunamäuqāḡḡisa äuekuwi.† ²⁹⁻³⁰ Ämaqä iqi äpāwāpiyi, qu nyuāḡḡä ptqä äqiyäpu, Iquenji tä sisāwqä äväpu, tii ätukuwi. “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkqä aḡi äpnetmä, hiuḡi hḡquaqui-hḡquenyä aḡi mätqunḡḡä’ tqä-qukiyqä. Inji Tqä-täuä häḡä iqumuatnätnä, zä-huätatä äunāḡḡitaḡi, äyaqäsqāḡḡa biyäl!” ätumiḡḡuwi. ³¹ Inji, hiqäva-imäkqä

† 15:20 Matiu 27:32-44; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27 ‡ 15:27-28 Pipa Grikä pmeqeupä kukḡuä iu äqänāḡḡä huiuḡi, kukḡuä tiḡḡä-pqä inä ätä äqänä. “Goti Iqueä bukiuḡi tii äyā äqänä. ‘Qu Iquenji ämaqä quvqä iquatä qäsä itquakuwiqä ätnäqeunji,’ iinji qäyu hetḡḡeḡḡä ii itquakuwi.”

naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu-pqä tä inä äsäpu, “Iqu ämaqä huiziunji häñä iqumuatätñqä-qe, Iqueqä-kiuäñi häñä miqumuatñqä iqiyä” ätñguwi. ³² “Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu, Ique atäunüä ikqä, Israitqeu Miqä Naqä Tqu, äyaqänğa qua täqinyqä äpä. Ga ne hiñuä äqunaqe, Iquenyqä quuvqä heqiyatunquänänyä” ätñguwi. Inji, ämaqä zä-huätati anä äunminjiyä iquaqu-pqe, Iqenji kukñuä quvqä inä ätukiyi.

Jisasi Iqu äpäkongqenqä[§]

³³ Itanğa hiunji quemisqä ae ätimäuqanğa, qua ee-qänänjä iunji, hea äwäkqe. Awiyqä 3 klokñganji, we anği äungqe. ³⁴ Awiyqä 3 klokñganji, Jisasi Iqu mañä yänänäqñqä tii ätkqe. “Eloi, Eloi, lema sapatani.” Kukñuä iqu, quati tiinji. “Iñqä Goti Iqukiyä! Iñqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunyä?”

³⁵ Ämaqä qäqiqi ätqäuminuwä hñqua, kukñuä tä qätä äwipiyyi, “Qätä wipu! Iqu Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä” ätkuwi. ³⁶ Ga, ämaqä hñqu tnänjä äwäqe, yaanüä hui ämeqe, wainqä-eqä yänänäqñqä iu äyämeqe, hätäkqeu ikätäutä, Jisasi Iqu änätñqä äwisäukqe. Iinjä itä, tii atukqe. “Laisa iqu äpätä, Iqenji zä-huätati äunänqçe äyaqiyätä itumenqutiyä? Hiñuä äqänanä äpmenä.” ³⁷ Inğanji Jisasi Iqu mañä yänänäqñqä ätäqe, hindñä-meqä äwquatämäuqe, äpäkongqçe.

³⁸ Inğanji yuä naqänänjä, hiqäva-imäkqä anjä yäpä ingisa imaknminqä iqu, hitunüä yätuta ingi-ingi äpkñğa äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñgqe. ³⁹ Inji mäkä-iqä iquau miqä, Jisasi Ique hiqumuanjä äwiyyä ätqäuminqä iqu, Iqu äänä itä päkongangqçe hiñuä äqunäqe tii ätkqe. “Naqä-qakui. Ämaqä Tqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqä!” ätukqe.

§ 15:32 Matiu 27:45-56; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37

⁴⁰ Itanğa apäkä hiua, kinjä nänisa hiñuä äqumbu ätqäu-minjuwi. Iuautanji, Mäliya, anjä-himqä Maktälatanjä ii, itanğa Mäliya, Jemisi hiknjä wänqä ique, ä Josepä gueqiyqä känäu, itanğa Solomiyi. ⁴¹ Jisasi Iqu qua Galili iu pmetanğanji, Ique qänaki äwivändäpu, yätamäkqä äwimiñuwä iuae. Ga, apäkä kuapänänjä, Jisasi Iqutä Jerusälemänqä anä äpkuwä iua-pqe, qäsä iqi ätqäuminjuwi.

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä*

⁴²⁻⁴³ Hiunji iquenji, ii Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä, nätmätqä näwinyä imäkqänğanji. Iutanji, mäptqä äwitñqä ti pmetanğanji, Josepä Arämatiyatanjä iqu, Pailoti Iquenyqä zä-miqä, ique äwimeqe, “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” ätukqe. Ämaqä iinjä iqu, Israitqä iquau miqä eeqänänjä iquautanjä, yoqä naqä inänjä-tänju eä, Goti Iqunä miqeuñqä hiñuä äqänä äpmamiñqä iquvi.

⁴⁴ “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” tquanğa, Pailoti iqu yäunjuä iqe, ämaqä mäkä-iqä iquau miqä ique tääqä ätuätumeqe, “Jisasi Iqu ae äpäkongqätanä, ä änäängä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. ⁴⁵ Ämaqä iquesa näqñqä ae ämeqetanji, Pailoti iqu, Josepä iquenji, “Jisasi Iqueä huiwi, yqä mayä” ätukqe. ⁴⁶ Inğanji, Josepä iqu yuä naqä hñqu mbqä iäqe, Jisasi Iqueä huiwi zä-huätati äuekuwiuta äyaqiyätä, qua mänji ämaeqe, Iqueä huiwi huäqä äutäqe, ämaqä pizqä pñqä heqänqä hikä ätänjukuwä anjä-nänjä imä pñqä ekqe. Pñqä ae eäqe, hikä qñqanjä naqä hñqu, huaqä-huaqä ämiqa qñqanjä ämaptekqe. ⁴⁷ Mäliya Maktälatanjä iisä, ññ Mäliya Josepä iqueqä känaisä, Jisasi Ique pñqä eqanğqe, hiñuä äquñgiyi.

---

* **15:41** Matiu 27:57-66; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

16

*Jisasi Iqu ävaukqenqä**

¹ Hiunji Sämbatqe ae äpäwqanğani, Mäliya Mak-tälatañä iu, Mäliya, Jemisi iqueqä känäu, itanğa Solomi, qu eqä jinañä-weqe mbqä ikuwi. Ii, qu äma äwäpu, Jisasi Iqueä huiwiu equatpñqänänyä.

² Hiunji kiñganänñä iqueuä zi-hiñuä matqä, mäptqä ti eumäuqanğani, apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqeñqä äwäpiyänğani, tii ätñguwi. ³ “Ne Jisasi Iqu hikä hovqä äwiñqä iqueqä hikä qñqanñä äptänñqce, huaqä-huaqä ämitä nauteyätñqce, tqukä?” ⁴ E äwäpiyä iunda hiñuä äqunäkuwi, hikä iinñä iqu, kätanänñä qäyä hitanğqä-qe, qñqanñä mäpmäwänätanği äqunğuwı. ⁵ Itanğa apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqä yämä äpaquväpiyänğani, hikñä gquä qäpaiqä hämänänänñä imäkñqä hñqu, hipa ämuangisa pmetanği äqumbiyi, inğani iua miiqä yänñä ipu, äwäwa ikuwi.

⁶ I iqanğuwänğa, iqu iuañi, “He yäñuä miqä pampiyä” ätukqe. “He Jisasi Nasäretqätanñä, zä-huätati äuequwä Iquenyqä hiñuänñä äpqäüä. Iqu ae ävauqäqe. Hiñuä qumbiyä! Äwäteqä täqinñi, aanqä suänä. ⁷ Iinñä-qae, he äwäpu, Iqueqä wäñuänñä ämotquaminñä iquau, (Pitä ique qäsä), tii tupiyä. ‘Iqu qua Galilinñä hiñuiqä wänqiyä. Iqu ae etkqä-pa, he Ique iqi qumbñqäüä’ tupiyä” ätukqe.

⁸ Inğani apäkä iua zä ipu, yäñuä-yäñuä wiñanğa, ämaqä pñqä wiqcuta yäpaqä mäñgisa ätimäupiyi, iqisanñi zä äväma äkuwi. Iua äwäpiyänğani, zä yqänä iqäwäpu, ämaqeñi mätkuä ikuwi.

---

* 16: Matiu 28:1-15; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

Jisasi Iqu, Mäliya Maktälataŋä ii äwimakqenqä†

⁹ Jisasi Iqu hiunji kinganänjä iqueuä zijuä matqännga ävauqetaŋi, Mäliya Maktälataŋä ii-ganä äwimakqe. Iiŋi, dnjä quvqä 7 tqäutaŋgi, Iqu huätä ändowatkqe. ¹⁰ Itañi ii äwäqe, ämaqä, Iqutä anä ikämiŋuwä iqua, huäqä-huŋqä ämepu, kjuä qiyätqätanquwä iu äwimetä, awä ätukqe. ¹¹ Ii, “Jisasi Iqu hänjä pmetanŋgi, äqunänänä” tquanŋgi äwiyäpiyä-qe, qu, “Ii quanŋä ätqiyä” kjuä äwikqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä hŋquaqui äwimakqenqä‡

¹² Itañi huizi, Iqueqä wäuŋuänqä ämotquamiŋqä hŋquaqu, anjä-himqä iutaŋi äväma, qanŋä wätqätanŋinyännga, Jisasi Iqu, iquaquiŋi huitañä-qu imäknä äwimakqe. ¹³ Iquaqu anŋumä äwiyi, huizi iquauŋi, iquaqui wimeqanŋqenqä ätukiyi. I tquanŋiyä-qe, iqua, “Iquaqu quanŋä ätqinyqä” kjuä ämakuwi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimetä, wäuŋuä äwikqenqä§

¹⁴ Itañi Iqu, wäuŋuänqä ämotquamiŋqä 11 iqua, ymisanjä änäpu pmetanŋuwännga äwimakqe. Iqu äwimeqe, ämaqä, Ique hänjä anŋgi pmetanŋgi hiŋuä äqunŋuwiŋqä qäyä ätquanŋä, ga “Qu quanŋä änatqäuä” ätuäpu pmetanŋuwiŋqä, Iqu, “He nyuänjä woyqä imbu, quuvqä maeqiyqe, suŋqä itqänäuä?” ätuätä, yänänäŋqä ätukqe. ¹⁵ Itanŋa Iqu iquauŋi, “He qua äwitqutänqä-pa kukjuä anŋuä we-huŋqä-tänji äma äwäpu, ämaqä eeqänänjä iu awä tupŋqeqä” ätukqe. ¹⁶ “Ämaqä quuvqä eqiyätä asnjä ämeqä iqueni, Goti Iqu hänjä iqumuatäniqe.

---

† 16:8 Pipa Grikä pmeqeuaqä kukjuä iu äqänänqä huiunji, kukjuä hiqqäqä 9 iuta 20 buŋqe, maqqäqä eänä. Näqqäqä-tänjä kuapänäŋi, Makä iqu maqiyqä ikqenqä kjuä indqänätqänjä. ‡ 16:11 Lukä 24:13-35 § 16:13 Matiu 28:16-20; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

Itanga ämaqä quuvqä maeqiyqä iqä iquenyqe, Goti Iqu, 'Hänjä mäpmeqä yänqiyä' täniqueqä.

¹⁷⁻¹⁸ Ämaqä quuvqä eqiyquwä iqua, wäunüä ämaqä mimäkqänänjä tiiji imäkäpnuwi. Nyaqä yoqeta, dnjä quvqä huätä ändowatpnuwi. Iqua kuknuä änyä-hänji ätpnuwi. Quwqä hipaitä qämakä a ämaqätpnuwi. Eqä quvqä ämbqe, qui mäwimäkqä yäniqe. Itanga ämaqä tänjä-yaqä witanqppqeunji, hipae haqeqi äwiyquwi, änguä imämbnuwiqä” ätukqe.

Goti Iqu Jisasi Iquenji, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqä*

¹⁹ Naqä Jisasi Iqu, iquaunji kuknuä qäpu tqanqa, Iquenji qäukuä yätunqä ätuma ekqe. Itanga Iqu Goti Iqueä hipa ämuangisa äpmakqe. ²⁰ Inqanji Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua im-imä äwäpu, kuknuä awä ätuäkäminuwi. Kuknuä naqä-qakuä hitanqqenqä motquapnqe, Naqä Iqu yänjänäqñqä vqanqi, iqua ämaqä mimäkqänänji imäkäkäminuwi.

---

* **16:17-18** Lukä 24:50-53, Wäunüinqä 1:9-12

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 19 Oct 2021 from source files dated 18 Aug 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac